

Kosovska Dijaspora i Njena Uloga U Višestrukim Krizama

Kosovoska Dijaspora i Njena Uloga U Višestrukim Krizama

Istrazivacki izvestaj

Mart 2023

Ovo objavljivanje je naručio Program za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP) na Kosovu, a proizveo GERMIN. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove UNDP-

Sadržaj

Izvršni Sažetak	1
Pozadina.....	3
Cilj Studija	5
Metodologija.....	5
Dizajn uzorka	6
Prikupljanje podataka.....	6
Kontrola kvaliteta i čišćenje podataka	6
Ograničenja na studiju	6
Rezultati istraživanja.....	8
Anketa sa pošaljocima doznaka.....	8
Demografske informacije.....	8
Doznake: Kanali transfera.....	11
Doznake: Učestalost i upotreba.....	13
Doznake: Obrasci transfera i buduća očekivanja.....	16
Anketa sa primaocima doznaka.....	20
Demografske informacije.....	20
Doznake: Kanali, učestalost i korišćenje sredstava.....	23
Doznake: Buduća očekivanja zasnovana na spoljnim uslovima.....	27
Preporuke	29

Tabela slika

Anketa sa pošaljocima doznaka

Slika 1. Pol	10
Slika 2. Starosna Grupa	10
Slika 3. Nivo obrazovanja	10
Slika 4. Karakteristike domaćinstva	11
Slika 5. Trenutno zanimanje	11
Slika 6. Lični i porodični prihod	12
Slika 7. Zemlja prebivališta za ispitanike dijaspore	12
Slika 8. Koliko dugo živi van Kosova	13
Slika 9. Opštine u kojima se šalje novac	13
Slika 10. Glavni kanal koji ste koristili za slanje doznaka	14
Slika 11. Prednosti odabrane metode za transfer novca	15
Slika 12. Učestalost transfera doznaka	15
Slika 13. Srodstvo sa primaocima doznaka	16
Slika 14. Učestalost transfera novca na osnovu strodstva sa primaocima doznaka	16
Slika 15. Uobičajan iznos po transferu poslat u doznakama	17
Slika 16: Upotreba doznaka od strane primalaca	17
Slika 17: Dali je iznos doznaka poslatih na Kosovo promenjen u poslednjih šest meseci	18
Slika 18. Razlog promene monetarnog iznosa doznaka poslatih u poslednjih šest meseci	18
Slika 19. Razlozi za povećanje novčanih iznosa doznaka poslatih u poslednjih šest meseci	19
Slika 20. U narednih 6 do 12 meseci očekujete li monetaran iznos doznaka koje šaljete	20
Slika 21. Razlozi za očekivana povećanja/smanjenja doznaka u narednih 6 do 12 meseci	20
Slika 22. Iznos povećanja/smanjenja zasnovan na očekivanjima povećanja/smanjena u narednih 6 do 12 meseci	21
Slika 23. Koliko mislite da će inflacija/porast cena uticati na iznos doznaka koje šaljete na Kosovo	21
Slika 24. Po vama, koliko mislite da rat u Ukrajini utiče na inflaciju/porast cena?	22
Slika 25. Mišljenja o uticaju inflacije na buduće doznake, dati odgovori da rat u Ukrajini na nešto način utiče na inflaciju/porast cena	23

Anketa sa pošaljocima doznaka

Slika 1. Pol	24
Slika 2. Starosna Grupa	24
Slika 3. Nivo obrazovanja	24
Slika 4. Profesionalno zanimanje	24
Slika 5. Karakteristike domaćinstva	25
Slika 6. Lični i porodični prihod	25
Slika 32. U kojoj opštini Kosova živite?	26
Slika 33. Iz koje zemlje obično dobijate doznake?	27
Slika 34. Koliko često primete doznake?	27
Slika 35. Koliko dugo primete doznake iz inostranstva?	28
Slika 36. Trajanje primanje doznaka po godinama	28
Slika 37. Koji je vaš odnos sa osobama koje šalju doznake	29
Slika 38. Trajanje primljenih doznaka prema odnosu sa pošaljocem doznaka	29
Slika 39. Kako obično dobijate sredstva?	30
Slika 40. Koja je glavna upotreba doznaka koje dobijete?	30
Slika 41. Dali u narednih 6 do 12 meseci očekujete da primite isti monetarni iznos doznaka dobijenih iz inostranstva?	31
Slika 42. Prema vašem ličnom mišljenju, koliko mislite da rat u Ukrajini utiče na inflaciju/porast cena?	31
Slika 43. Kolko mislite da će inflacija/porast cena opšte potrošnje uticati na novčani iznos doznaka koje primete?	31
Slika 44. Na osnovu trenutne ekonomske i političke situacije, kako verovatno očekujete da spoljni faktori utiču (inflacija / porast cena, rat u Ukrajini itd.) na iznos doznaka?	32

Izvršni sažetak

Svrha ove studije je bila da prikupi utiske pošiljalaca doznaka iz dijaspore i primaoca doznaka na Kosovu¹ o potencijalnom uticaju rata u Ukrajini i ekonomske inflacije na iznos doznaka, fokusirajući se na tokove gotovine iz dijaspore. Istraživanje je sprovedeno sa ukupno 198 pošiljalaca doznaka koji žive u različitim zemljama i 117 primalaca doznaka na Kosovu. Anketa je sprovedena u dva kruga, između 5-30, septembra 2022. i od 4-16, novembra 2022. godine, radi prikupljanja podataka od interesa.

Rezultati pokazuju da je za više od polovine pošiljalaca doznaka u uzorku, iznos doznaka poslanih na Kosovo povećan u poslednjih 6 do 12 meseci (2021/22), uglavnom zbog promene troškova života ili finansijske situacije/prihoda članova porodice/rodbine. Ovakvi nalazi odgovaraju događajima tokom prošle godine, pošto je potrošnja potrošača porasla nakon pandemije. Iako mnogi pošiljaoci doznaka veruju da će iznos novčanih transfera ostati isti tokom narednih 6-12 meseci (46 procenata), oko 38 procenata očekuje da će se novčani iznos doznaka povećati u poređenju sa 16 procenata koji očekuju pad. Razlozi su finansijska situacija primaoca ili ekonomija pošiljaoca (ako očekuju pad). Većina ispitanika veruje da rat u Ukrajini utiče na inflaciju i da će visoke stope inflacije uticati na iznos doznaka koje šalju na Kosovo. Među primaocima doznaka, 60 posto veruje da će iznos doznaka ostati isti u narednih 6 do 12 meseci, iako na takva sredstva mogu uticati promene troškova života ili finansijske situacije pošiljalaca doznaka i njihovih porodica. Ovo ide uporedo sa 85% koji takođe veruje da će inflacija uticati na iznos doznaka koje primaju. Dakle, može se uočiti potencijalna neusklađenost između pošiljaoca i primaoca i njihovih izgleda, što bi moglo uticati na porodice na Kosovu.

Sledeće preporuke proizilaze iz studije. Prvo, pošiljaoci smatraju da postoji potreba za smanjenjem troškova transfera jer bi to brže i sigurnije metode (npr. bankovni transferi, onlajn/oflajn operateri za transfer novca) učinili dostupnijim. Stoga je neophodna bliska saradnja između centralnih i finansijskih institucija kako bi se smanjili troškovi vezani za transfere. Drugo, treba stvoriti održive i jasne mogućnosti za ulaganja za dijasporu pošto se većina doznaka trenutno koristi za potrošnju. Kroz poboljšane mogućnosti ulaganja, dijaspora bi mogla da podrži otvaranje novih radnih mesta, povećanje produktivnosti i ekonomski rast. Trebalo bi uspostaviti nove finansijske mehanizme kao što je obveznica dijaspore i fokus ne bi trebalo da bude samo na celom Kosovu već i na lokalnom

¹ Spominjanje Kosova treba razumeti u kontekstu Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 (1999).

nivou i opštinama. Treće, postoji potreba da se poveća „know-how” i prenos veština od profesionalaca iz dijaspore. Mnogi od pošiljalaca koji su učestvovali u studiji imali su fakultetsku diplomu, sopstveni biznis i veštine koje bi mogle da budu vredan doprinos. Potrebno je uspostaviti platforme za povećanje transfera veština kroz različite programe koji bi podstakli članove dijaspore da daju doprinos. Četvrto, potrebno je proučiti mere za ublažavanje potencijalnog smanjenja doznaka. Iako su učesnici studije prilično visoko obrazovani, značajan broj ispitanika ima niska primanja i očekuje fluktuirajuću budućnost u pogledu doznaka. Šeme socijalne pomoći ili druge institucionalne mere za ublažavanje ekonomskog uticaja krize treba da se koriste za ciljanu podršku.

Pozadina

Nekoliko kriza u poslednjih nekoliko godina, počevši od pandemije COVID-a koja se pretvorila u socio-ekonomsku krizu, a kasnije i rata u Ukrajini, poremetile su globalnu ekonomiju. Kriza proistekla iz rata u Ukrajini ozbiljno je uticala na važne lance snabdevanja, doprinoseći rastu cena roba i usluga, što se ogleda u rastućoj stopi inflacije. Procene Evrostata pokazuju da je godišnja stopa inflacije u evrozoni u decembru 2022. bila 9.2 odsto.² Najveći doprinos ovoj stopi inflacije daje energija (25.7 odsto), zatim hrana, alkohol i duvan (13.8 odsto) i neenergetski industrijski proizvodi (6.4 odsto). U Sjedinjenim Državama, stopa inflacije je dostigla 9.1 odsto u junu 2022. godine, najviše od 1981. godine, iako je nedavno usporila na 6.5 odsto u decembru 2022.³ Pre-2021 i ukrajinske krize, godišnje stope inflacije u EU i Sjedinjenim Državama bile su stabilne na oko 2 odsto. Očekuje se da će slabljenje kupovne moći značajno uticati na globalnu ekonomiju i sigurno će imati veliki uticaj na domaćinstva sa niskim prihodima.

S obzirom na visoku ekonomsku međupovezanost Zapadnog Balkana sa naprednim ekonomijama u Evropskoj uniji (EU), na Kosovu se može očekivati posledično povećanje cena i usporavanje privrednog rasta. Centralna banka Kosova (CBK) procenjuje da je nivo inflacije porastao sa 0.1 odsto na kraju 2020. godine na 11.6 odsto u novembru 2022.⁴ Hrana i bezalkoholna pića su u novembru porasla za oko 18 odsto (u odnosu na prethodnu godinu do 2021.), a slede cene stanovanja, vode, struje, gasa i drugih goriva (13.5 odsto).⁵ CBK predviđa smanjenje privrednog rasta u 2022. godini na 3.3 procenta, u odnosu na 10 procenata u 2021. godini, iako je najveći deo rasta prethodne godine bio oživljavanje nakon pandemije.⁶ Izgledi za ekonomski rast na Kosovu ostaju neizvesni suočeni sa visokim cenama energije, nafte i hrane. Što je najvažnije, uticaj rastuće stope inflacije na značajnu kosovsku dijasporu i tokove doznaka i dalje predstavlja negativan rizik. U 2021. godini, zbir doznaka, turizma i investicija u nekretnine koje je dijaspora ostvarila iznosila je neverovatnih 39 odsto ukupnog BDP-a⁷, ističući značaj ekonomije. Da bi se istražio jedan od

² <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15725146/2-06012023-AP-EN.pdf/885ac2bb-b676-0f0d-b8b1-dc78f2b34735>

³ <https://tradingeconomics.com/united-states/inflation-cpi>

⁴ Central Bank of the Republic of Kosovo, Monthly Statistics Bulletin, No. 254, December 2022, p.16

⁵ Ibid., p.86

⁶ Central Bank of the Republic of Kosovo, Quarterly Assessment of the Economy, No.37, Q IV/2021, p.7-8

⁷ Ibid., p.7

delova, ova studija se fokusira na tokove doznaka anketiranjem pošiljalaca i primaoca doznaka iz dijaspore.

Doznake, definisane kao: „međuljudski, međunarodni finansijski transferi između migranata i njihovih porodica i organizacija civilnog društva u zemljama porekla“⁸ dostigla 442 milijarde dolara na globalnom nivou 2020. godine, od čega većina ide u zemlje u razvoju.⁹ Doznake predstavljaju najveći finansijski priliv u ekonomiju Kosova, predstavljajući oko 18 odsto kosovskog BDP-a u 2021.¹⁰ Najnovija statistika CBK-a pokazuje da su tokom trećeg kvartala 2022. godine prilivi doznaka iznosili 349,1 milion evra, što je oko 14 odsto više nego u 2021. (treći kvartal).¹¹ Najviše doznaka dolazi iz kosovske dijaspore koja živi u Nemačkoj (41,2 odsto), zatim iz Švajcarske (20,2 odsto), Sjedinjenih Država (9,1 odsto), Austrije (5,6 odsto), Italije (5 odsto) i Francuske (4 odsto).¹² Prema studiji Kosovske agencije za statistiku, preko 43 odsto porodica na Kosovu ima rođake koji žive van Kosova, a preko 22 odsto njih prima doznake tokom godine.¹³ Ipak, jedan veliki problem sa doznakama je to što se one uglavnom koriste za potrošnju. Drugo nedavno istraživanje koje je sproveo GERMIN pokazuje da su od onih koji primaju doznake (ispitanici su mogli da izaberu nekoliko kategorija), glavne kategorije potrošnje bile na hranu i odeću (84 odsto slučajeva), zdravstvenu zaštitu (62 odsto slučajeva), kupovinu imovine¹⁴ (46 procenata slučajeva), a samo u 17 procenata ispitanici su izjavili da koriste doznake za otvaranje novih preduzeća. Ovo je neusklađenost sa onim što bi pošiljaoci poželjno videli da se doznake koriste, na primer, 36% preferira sredstva koja se koriste za otvaranje novih preduzeća, a 33% u obrazovne svrhe.¹⁵ Prema zaključku, finansijski prilivi brzo napuštaju Kosovo, pošto se većina robe široke potrošnje uvozi, i stoga, iako doznake igraju ulogu u smanjenju siromaštva na Kosovu, one nisu uspele da stvore zapošljavanje i doprinesu održivom ekonomskom razvoju.

⁸ Stephen Gelb et.al., “Diaspora finance for development: from remittances to investment”, European Commission, JRC Technical Report, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, p.6

⁹ <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD>

¹⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?locations=XK>

¹¹ Central Bank of the Republic of Kosovo, Monthly Statistics Bulletin, April 2022, No. 248, p.96

¹² Central Bank of Kosovo: Statistics’ Report: <https://bqk-kos.org/statistikat/rreth-statistikave/>

¹³ <https://ask.rks-gov.net/media/1712/remittance-2013.pdf>

¹⁴ Important to note the difference in enabling family members in Kosovo to purchase property as is the case here and diaspora investing in owning their own property in Kosovo.

¹⁵ Remitancat në Kosovë: Shuma të mëdha, diskutim i vogel, GERMIN, 2022

Uopšteno govoreći, doznake su bile stabilne ili čak povećane u vreme krize.¹⁶ Međutim, nagli porast stope inflacije direktno utiče na kupovnu moć i primalaca i pošiljalaca doznaka. Druga GERMIN studija otkriva da je oko 85 procenata pošiljalaca doznaka koji su odgovorili izjavilo da bi se finansijska situacija njihovih porodica, prijatelja ili rođaka pogoršala ako bi prestali da šalju doznake.¹⁷ Zabrinjavajući znak jer niži nivoi doznaka u kombinaciji sa visokim stopama inflacije i potencijalnom ekonomskom stagnacijom mogli bi da preokrenu ekonomski napredak koji je do sada postignut na Kosovu.

Cilj studije

Uzimajući u obzir da doznake iz inostranstva čine značajan udeo finansijskih priliva na Kosovu iu sadašnjem ekonomskom kontekstu, ova studija prikuplja informacije i opšte utiske pošiljalaca i primalaca doznaka iz dijaspore o budućnosti tokova doznaka. Studija se fokusira isključivo na tokove doznaka, privatna finansijska sredstva koja dijaspora šalje (najčešće) članovima porodice, a ne na investicije koje vodi dijaspora, što uključuje portfolio investicije, štednju, nekretnine, preduzeća ili drugu vrstu ulaganja.

Metodologija

Istraživački instrument je bio strukturirani upitnik zatvorenog tipa sproveden preko onlajn platforme, za koji je trebalo oko 7 minuta da se popuni sa oko 27 pitanja za svaku ciljnu grupu.

Istraživanje je prikupilo osnovne demografske informacije o populaciji od interesa, uključujući obrasce i metode transfera novca, izazove i mogućnosti za slanje doznaka, značaj transfera za domaćinstva na Kosovu i buduće potencijalne promene u obrascima slanja doznaka na osnovu tržišnih uslova. Što je najvažnije, upitnik je prikupio informacije o mišljenjima stanovnika Kosova i pripadnika dijaspore o potencijalnom uticaju rata u Ukrajini i stopama inflacije na tokove doznaka.

Anketa je uključivala pitanja za filtriranje za obe ciljne grupe kako bi se identifikovala populacija od interesa, uključujući pripadnike dijaspore koji šalju doznake i primaocce doznaka na Kosovu. Drugi ispitanici koji su posetili link za anketu, ali su odgovorili da nisu primali doznake/ili slali

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Remitancat në Kosovë: Shuma të mëdha, diskutim i vogel, GERMIN, 2022

doznake u inostranstvo u poslednjih 6 do 12 meseci, nisu smatrani prihvatljivom ciljnom populacijom.

Dizajn uzorka

Ciljne populacije za ovu studiju bile su (1) pripadnici dijaspora koji šalju doznake na Kosovo i (2) ljudi na Kosovu koji su primaoci doznaka, barem tokom prošle godine (2021/22). Da bi uhvatio populaciju od interesa, GERMIN je koristio skup članova dijaspora iz svoje baze podataka da distribuiraju onlajn upitnike geografski raštrkanoj grupi. Anketa je kontinuirano promovisana putem društvenih medija, e-pošte, biltena i drugih onlajn metoda i prikupila je odgovore od ukupno 198 pošiljalaca doznaka i 117 primalaca doznaka.

Prikupljanje podataka

Upitnik je kodiran na onlajn platformi. Nakon testiranja ankete sa oko 25, potrebne su promene u formulaciji pitanja na osnovu dobijenih povratnih informacija. Pilot odgovori su raščišćeni pre pokretanja diseminacije ankete.

Broj pitanja i vreme za popunjavanje ankete su uzeti u obzir da bi se obezbedila tačnost odgovora i isporuka pronicljivih informacija. Anketa je sprovedena onlajn u dva kruga: od 5. do 30. septembra 2022. i od 4. do 16. novembra 2022. godine, kako bi se rešilo pitanje neodgovora i izazova u dostizanju željenog uzorka. O izazovima i ograničenjima studije govori se u poslednjem delu metodologije.

Kontrola kvaliteta i čišćenje podataka

Za onlajn ankete, nedostaci obično dolaze iz odgovora lošeg kvaliteta, što može uticati na validnost nalaza studije. Kontrola kvaliteta je sprovedena 'označavanjem' odgovora koji su zahtevali čišćenje podataka kako bi se osiguralo da nema problema. Kontrola kvaliteta upitnika je sprovedena do kraja svakog radnog dana kako bi se pratili potencijalni problemi.

Nakon završetka prikupljanja podataka, čišćenje podataka je sprovedeno iz sledećih razloga: loši odgovori koji su dolazili zbog brzine odgovora, nerelevantni odgovori koji se ne poklapaju sa postavljenim, greške u tačnom odgovoru i nedostajući podaci. Ovaj proces je obezbedio tačnost nalaza i, što je najvažnije, da je istraživanje doseglo relevantnu ciljnu grupu.

Ograničenja u izradi studije

Kada se razmatraju nalazi iz ove studije, važno je istaći nekoliko izazova i ograničenja. Online ankete obično dopiru do određene populacije što je pogodnost, a ne slučajni uzorak.

Implementacija ankete na mreži predstavlja pristrasnost samo-selekcije koja ograničava generalizacije rezultata koji umesto toga postaju indikativni. To znači da bi ova anketa potencijalno mogla da dopre samo do podgrupe stanovništva od interesa. Takođe treba napomenuti da uzorak ovde nije reprezentativan za populaciju od interesa, posebno kada je u pitanju nivo obrazovanja. Na primer, više od polovine primalaca doznaka u uzorku ima diplomu bačelor, što ne obuhvata u potpunosti osećanja ljudi sa nižim nivoom obrazovanja koji primaju doznake.

Drugo, tema ankete je možda obeshrabrila pojedince bez poverenja da izraze svoje mišljenje o ekonomskoj i političkoj situaciji širom sveta i potencijalnim prelivanjem.

Treće, anketa je tražila lične podatke o kontaktu, prihodima i učestalosti transfera novca. Shodno tome, ovo ograničava veličinu uzorka i dosegnutu ciljnu populaciju zbog zabrinutosti za privatnost. Da bi rešio ovaj problem, GERMIN je promenio traženu usklađenost kontakt informacija putem e-pošte u upitniku i ponovo distribuirao upitnik na mreži za drugi krug od 4. do 16. novembra 2022.

Imajući na umu ova ograničenja, odeljak ispod predstavlja nalaze ankete obe grupe odvojeno, pošiljalaca doznaka i primalaca doznaka na Kosovu.

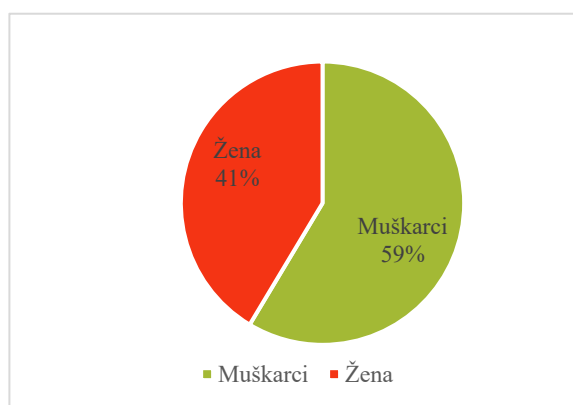
Rezultati istraživanja

Anketa sa pošiljaocima doznaka

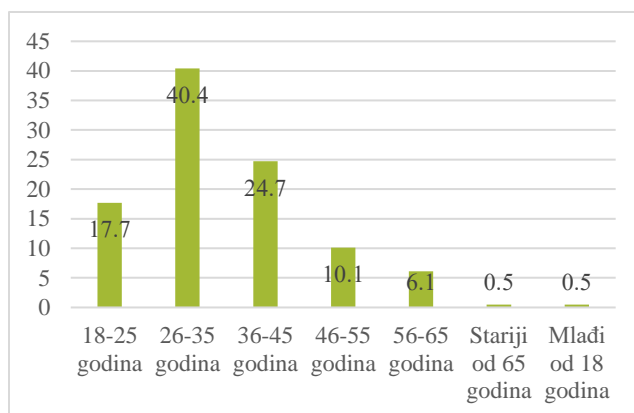
Demografske Informacije

Anketu sa pošiljaocima doznaka popunilo je 198 ispitanika. U prvom delu ankete postavljena su demografska pitanja kako bi se stekao uvid u profil ciljne populacije. Upitnik je popunio nešto veći udeo muškaraca (59 odsto) u odnosu na žene (41 odsto). Oko 40 procenata je bilo od 26 do 35 godina, zatim 25 procenata od 36 do 45 godina, a 17 procenata je izjavilo da ima od 18 do 25 godina.

Slika 1. Pol

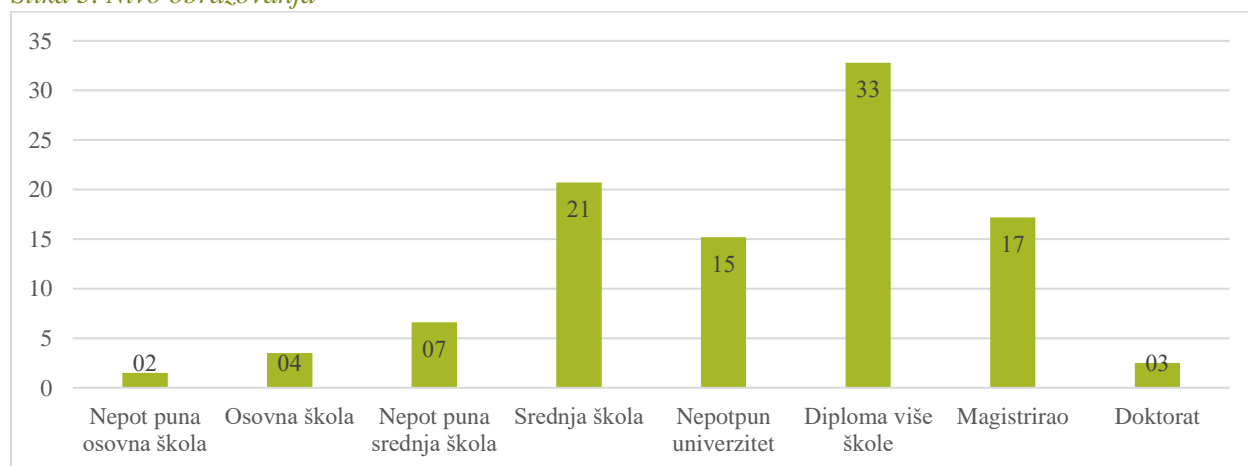

Slika 2. Starosna grupa

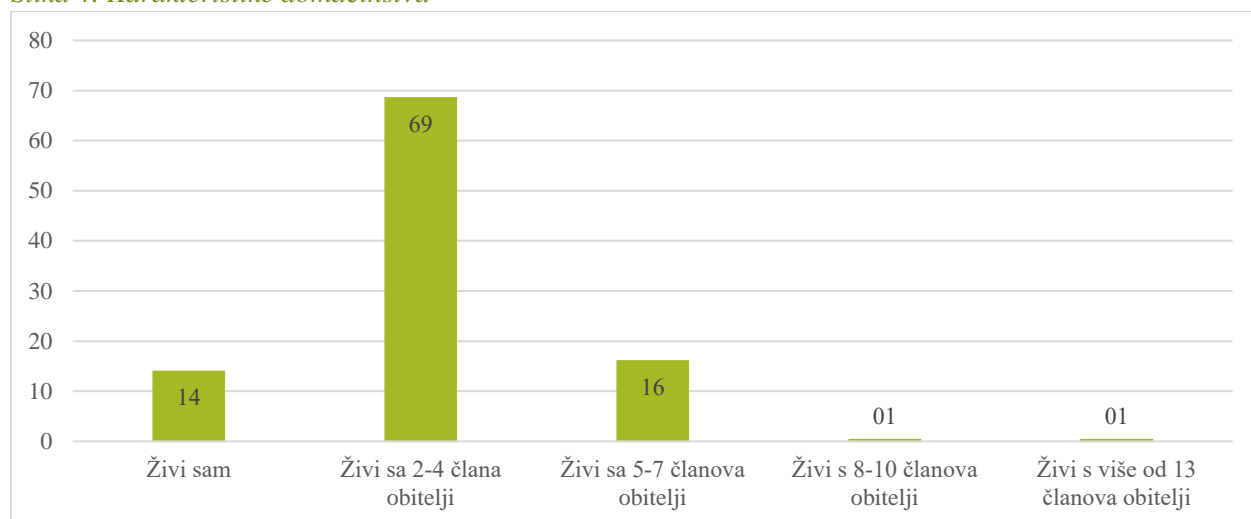
Studija je pokazala da je 33 odsto pošiljalaca doznaka imalo diplomu, a zatim 21 odsto onih koji su završili samo srednju školu. Uzorak čini oko 17 odsto ispitanika sa diplomom magistra, uz 15 odsto ispitanika sa nepotpunom fakultetskom diplomom. Samo oko 2 procenta pošiljalaca doznaka je završilo doktorske studije.

Slika 3. Nivo obrazovanja

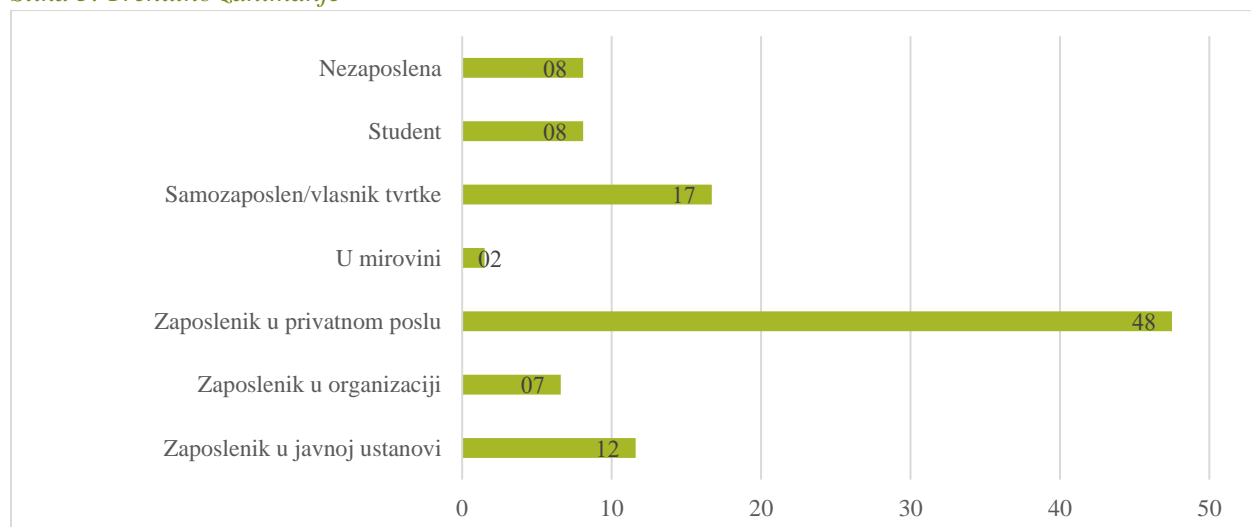
Među pošiljaocima doznaka u ovom uzorku, većina (69 odsto) živi sa 2-4 člana porodice, dok 16 odsto živi sa 5-7 članova porodice. Oko 14 procenata uzorka je izjavilo da živi sam.

Slika 4. Karakteristike domaćinstva

Većina pošiljalaca doznaka u uzorku su zaposleni u privatnim preduzećima (48 odsto), zatim 17 odsto koji su samozaposleni ili imaju firmu, 12 odsto su zaposleni u javnim ustanovama i oko 7 odsto radi za različite nevladine organizacije. Oko 8 odsto ispitanika izjavilo je da trenutno nije zaposleno, a isti procenat su i studenti.

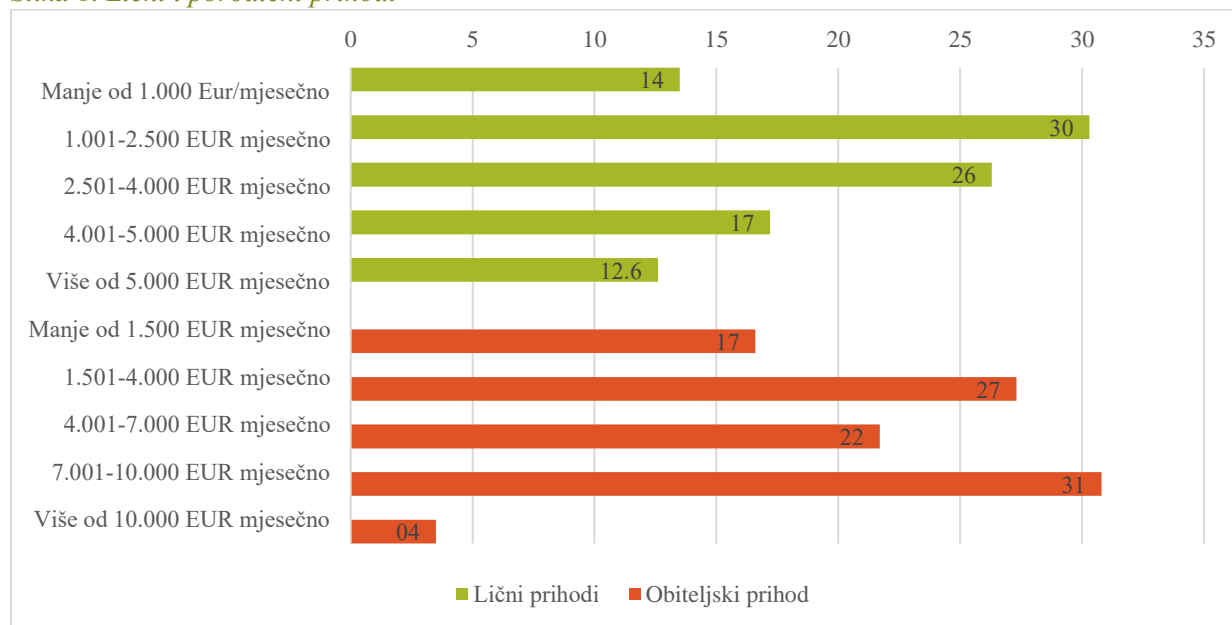
Slika 5. Trenutno zanimanje

Gledajući lična primanja, oko 30 odsto pošiljalaca doznaka prijavilo je da zarađuje od 1,001 do 2,500 evra mesečno, zatim 26 odsto onih koji su u rasponu od 2,501-4,000 evra mesečno i 17 odsto ispitanika koji su u rasponu od 4,001-5,000 evra/ mesec zagrada. Oko 14 odsto ispitanika iz ove

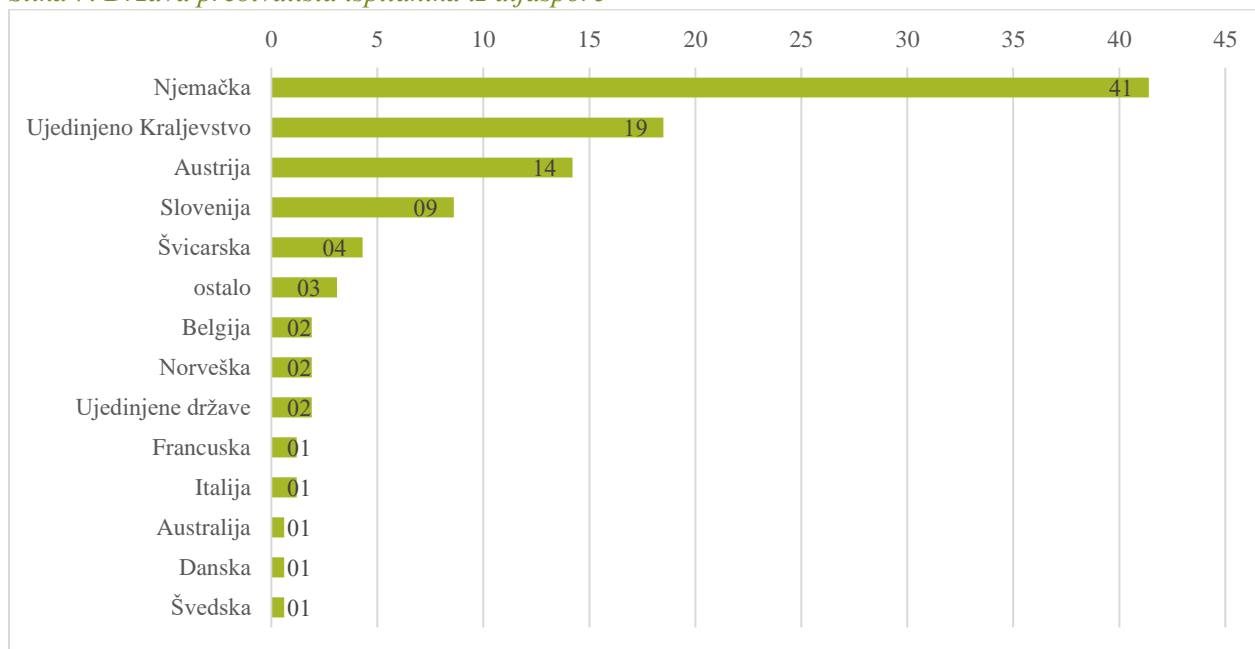
grupe prijavilo je da zarađuje više od 5,000 evra mesečno. Na pitanje o porodičnim prihodima, oko trećine uzorka je izjavilo da ima porodični prihod iznad 7,001 EUR/mesečno. Oko 27 odsto ispitanika je izjavilo da imaju porodične prihode od 1,501-4,000 evra mesečno. Zanimljivo je da oko 17 odsto zarađuje manje od 1,500 evra mesečno i još uvek šalje doznake.

Slika 6. Lični i porodični prihodi

Okolo 40 odsto uzorka pošiljalaca doznaka koji su popunili ovu anketu izjavilo je da živi u Nemačkoj, zatim 20 odsto živi u Ujedinjenom Kraljevstvu i 14 odsto u Austriji. Manji deo ispitanika živi u Sloveniji, Švajcarskoj, Belgiji i drugim zemljama.

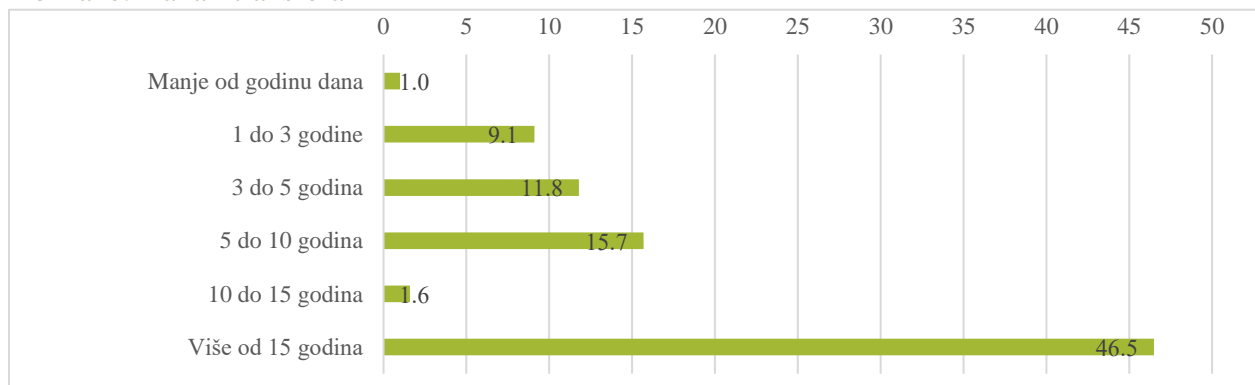
Slika 7. Država prebivališta ispitanika iz dijaspore

Većina pošiljalaca doznaka u uzorku živi u inostranstvu duže od 15 godina (oko 47 odsto), zatim 16 odsto koji su članovi dijaspore u periodu od 5 do 10 godina, i dijaspora koja već 3-5 godina živi u inostranstvu.

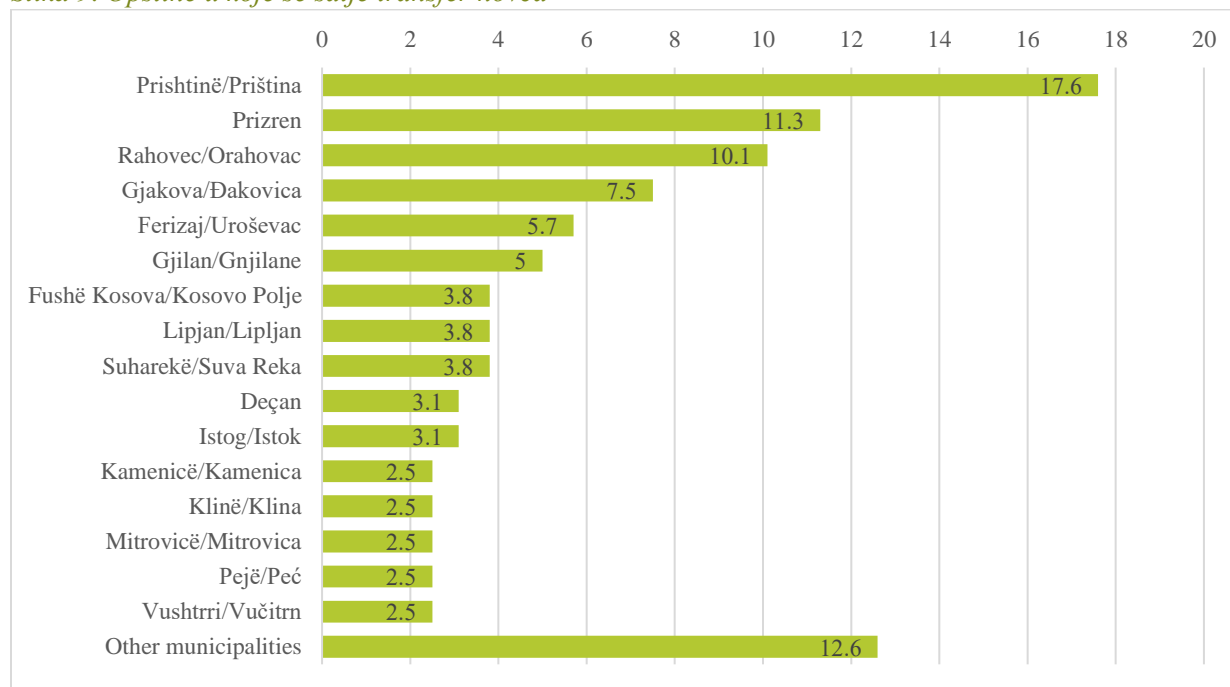
Slika 8. Vreme koje živi van Kosova

Doznake: Kanali transfera

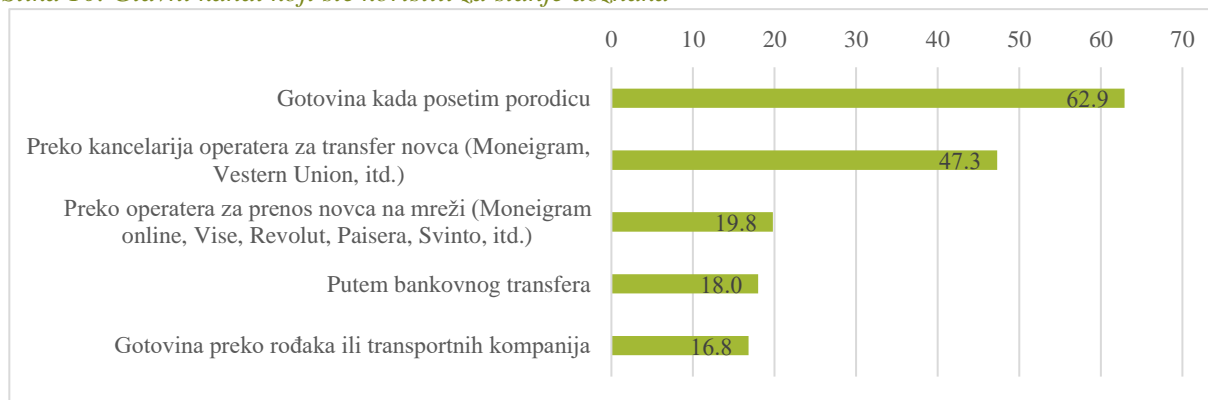
Doznake igraju važnu ulogu za domaćinstva na Kosovu. Oko četvrtine ispitanika je izjavilo da šalje doznake u opštinu Priština (18 procenata), zatim Prizren (11 procenata) i Orahovac (11 procenata), dok je manji procenat prijavio slanje doznaka u druge opštine.

Slika 9. Opštine u koje se šalje transfer novca

Najpopularniji metodi transfera novca za pošiljaoce doznaka u uzorku bila je gotovina prilikom posete porodici (63 odsto), a slede transferi preko kancelarija operatera novca kao što su Moneigram, Vestern Union i drugi (47 odsto). Manje je verovatno da će biti izabrani operateri za onlajn transfer novca i bankovni transferi u oko 20, odnosno 18 odsto slučajeva.

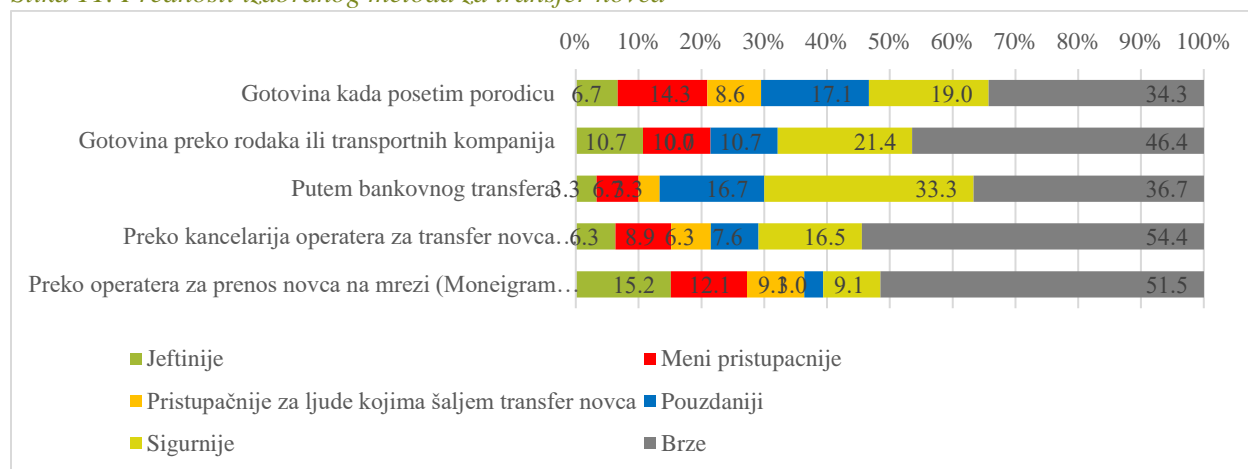
Slika 10. Glavni kanal koji ste koristili za slanje doznaka

Na pitanje o prednostima odabranih metoda koje se koriste za transfer novca na Kosovo, rezultati pokazuju da pošiljaoci doznaka cene vreme i bezbedne metode. Razdvajanjem odgovora iz gornjeg pitanja, sa pitanjem o prednostima izabranih opcija transfera novca, rezultati pokazuju da je više od trećine ispitanika koji su odgovorili da šalju gotovinske transfere prilikom posete porodici,

izjavilo da se za ovaj metod opredeljuju jer su smatrajte ga bržim (34 posto) i sigurnijim (19 posto). Slični rezultati se nalaze i kada se pogleda udeo ispitanika koji šalju doznake u gotovini preko rođaka ili transportnih kompanija. Oko 33 odsto ispitanika koji šalju novac putem bankovnih transfera smatra ga sigurnijim, dok 54 odsto ispitanika koji šalju doznake preko kancelarija operatera za transfer novca (Moneigram, Western Union, itd.) bira ovaj kanal jer ga smatraju bržim metodom.

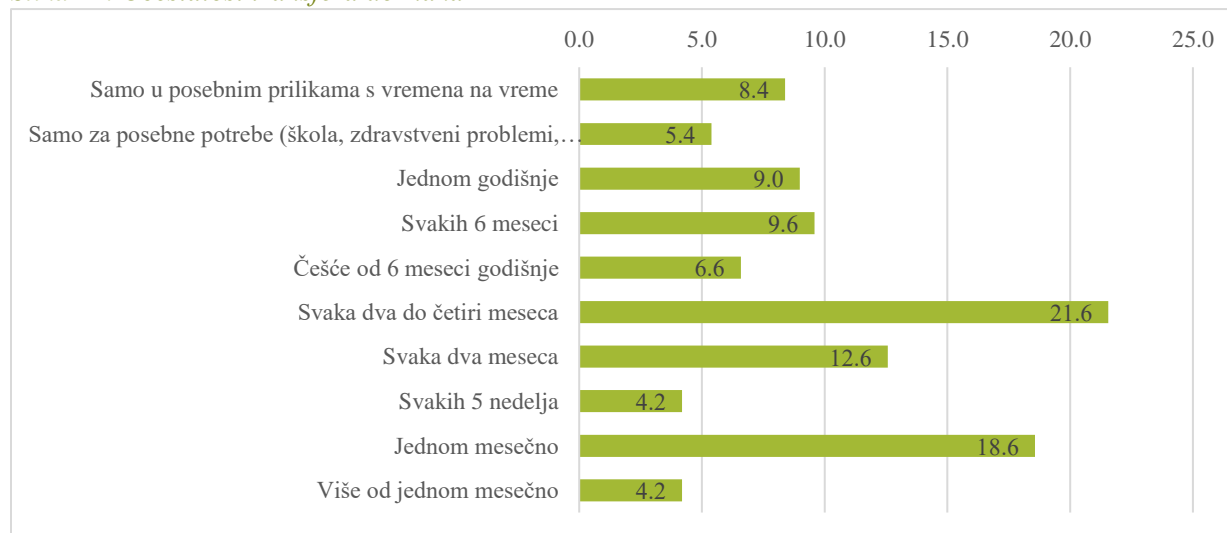
Slika 11. Prednosti izabranog metoda za transfer novca

Doznake: Učestalost i upotreba

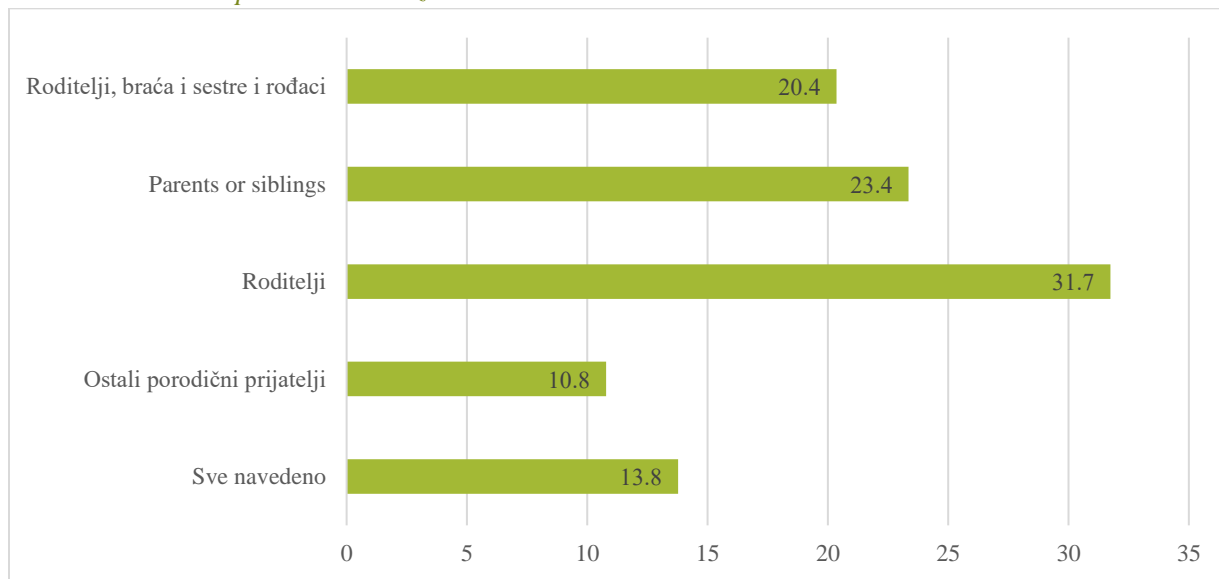
Okolo 22 odsto ispitanika je izjavilo da šalje doznake na Kosovo svaka dva do četiri meseca, zatim 19 odsto koji šalju doznake jednom mesečno i 13 odsto koji šalju doznake svaka dva meseca.

Slika 12. Učestalost transfera doznaka

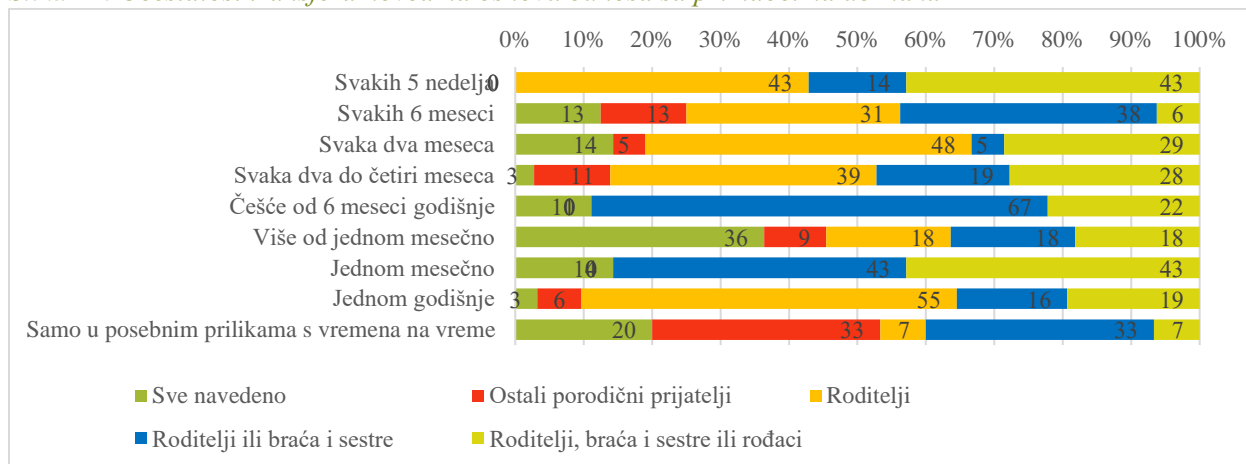
U većini slučajeva, pripadnici dijaspore šalju novčane transfere roditeljima (32 odsto), roditeljima ili braći i sestrama (23 odsto), roditeljima, braći i sestrama ili rođacima (20 odsto), ili drugim porodičnim prijateljima (11 odsto).

Slika 13. Odnos sa primaocima doznaka

Razdvajanjem podataka iz gornjeg pitanja po učestalosti slanja doznaka, rezultati pokazuju da su najčešće odabrani transferi novca, odnosno svakih pet nedelja, obično za doznake upućene roditeljima (43 odsto ispitanika), zatim roditelji, braća i sestre ili rođaci (43 odsto). Sa druge strane spektra, ispitanici su tvrdili da šalju doznake drugim porodičnim prijateljima jednom godišnje ili samo u posebnim prilikama.

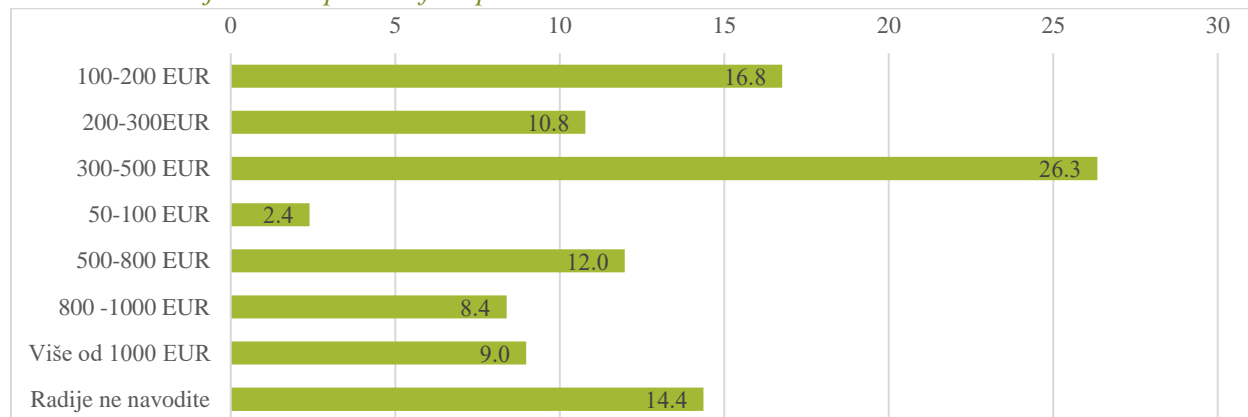
Slika 14. Učestalost transfera novca na osnovu odnosa sa primaocima doznaka

Iako je oko 14 odsto ispitanika odlučilo da ne otkrije iznos transfera novca, 26 odsto je izjavilo da

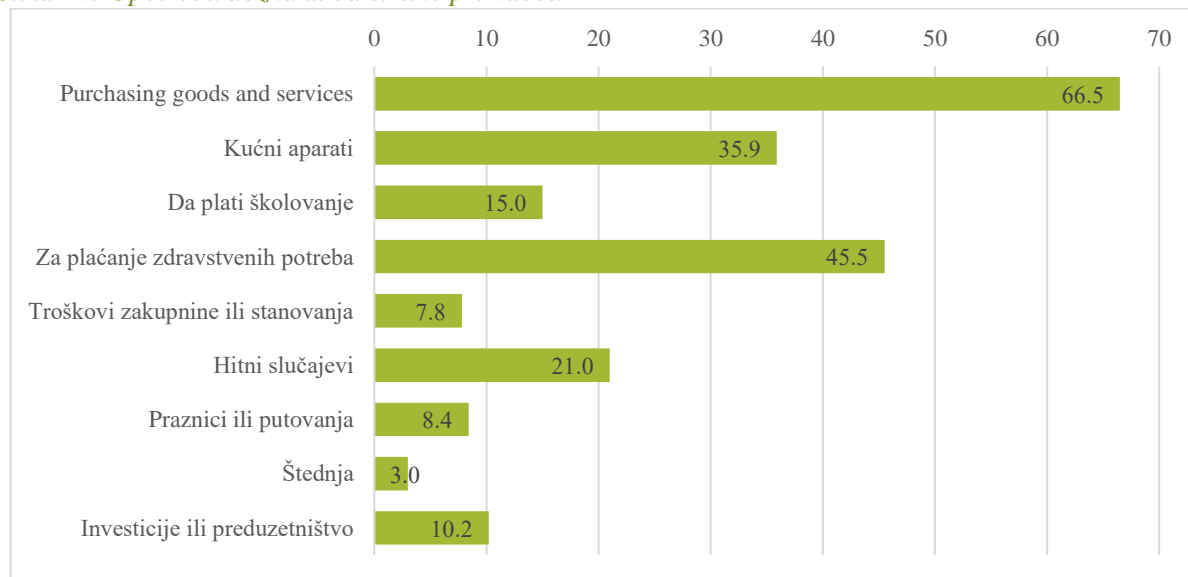
šalje 301-500 evra po transferu, zatim 17 odsto koji šalju 100-200 evra i manji deo ispitanika koji šalju 201- 300 EUR u doznakama (11 procenata). Oko 9 odsto pošiljalaca doznaka u uzorku prijavilo je slanje više od 1,000 evra u doznakama na Kosovo.

Slika 15. Uobičajeni iznos po transferu poslatom u doznakama

U najvećem broju slučajeva, pošiljaoci doznaka iz ove ankete su tvrdili da se transferisana sredstva koriste za njihove porodice/rođake za kupovinu roba i usluga (66 odsto), zatim plaćanja za zdravstvene potrebe (46 odsto), kupovinu kućnih aparata (36 odsto). , hitne slučajeve (21 odsto), za plaćanje obrazovanja (15 odsto) i ulaganja/preduzetništva (10 odsto). U manje od 10 procenata slučajeva, ispitanici su prijavili da se doznake poslate kući da bi se koristile za štednju ili za iznajmljivanje i troškove stanovanja.

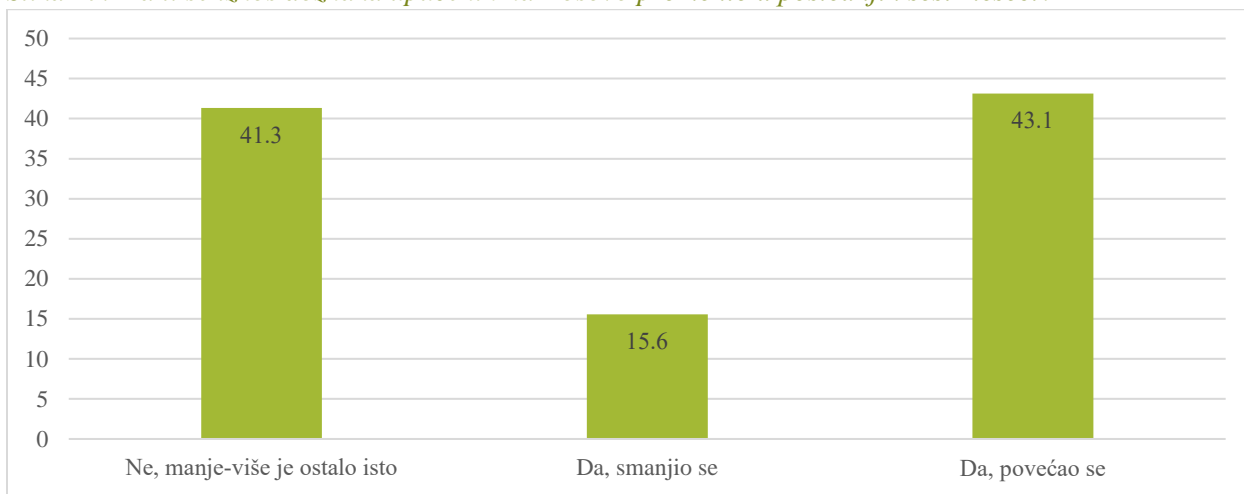
Slika 16: Upotreba doznaka od strane primaoca

Doznake: Obrasci transfera i buduća očekivanja

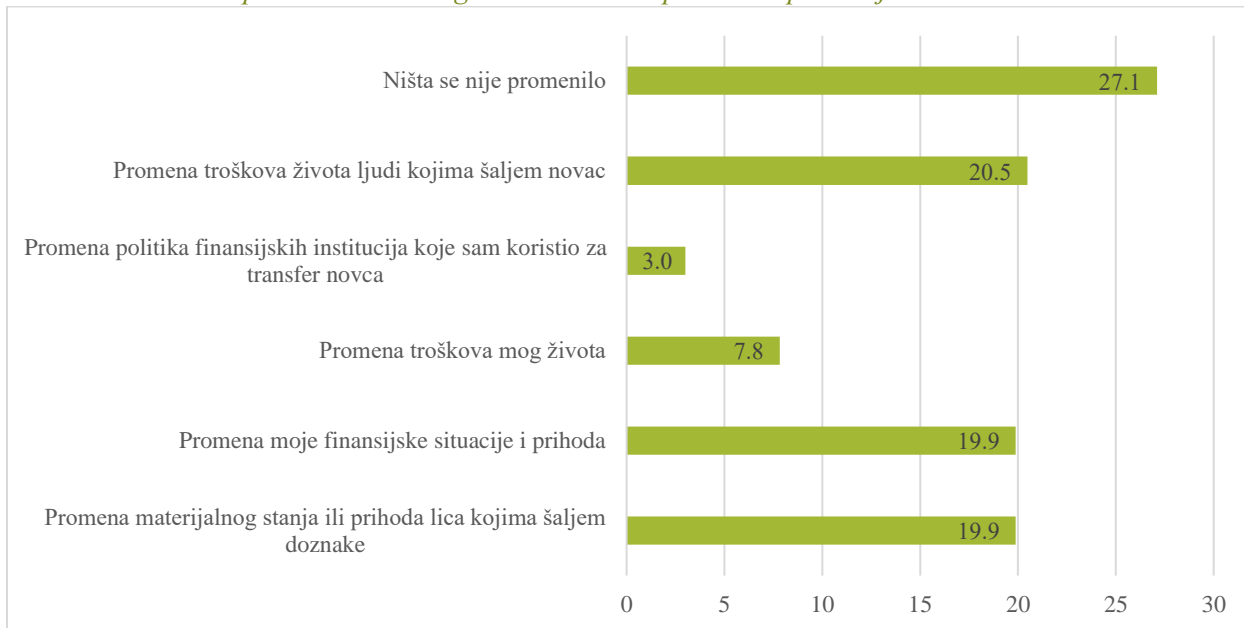
Na pitanje da li se novčani iznos doznaka koje se šalju promenio u poslednjih šest meseci, 43 odsto ispitanika je odgovorilo da je taj iznos povećan, dok je 41 odsto onih koji su izjavili da je taj iznos ostao isti. Nasuprot tome, oko 16 odsto ispitanika je izjavilo da se iznos doznaka smanjio u poslednjih šest meseci.

Slika 17: Da li se iznos doznaka upućenih na Kosovo promenio u poslednjih šest meseci?

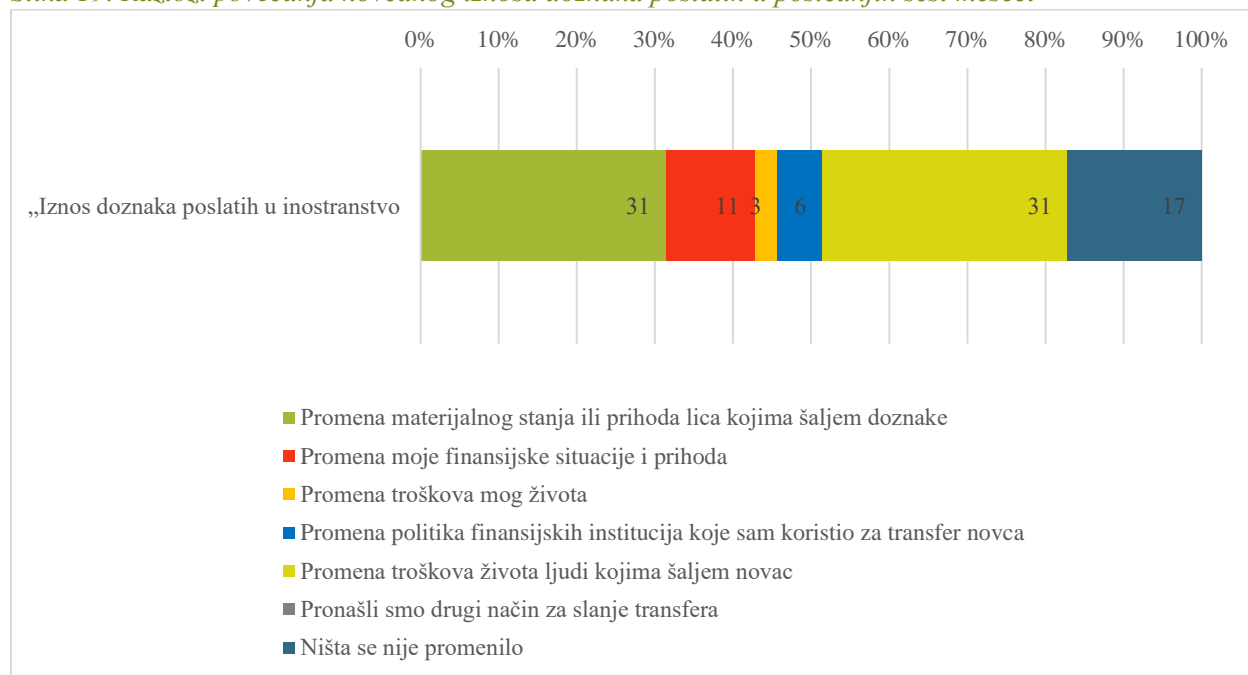
Na pitanje o razlozima ovakvih promena, oko 34 odsto ispitanika promenu iznosa transfera novca pripisuje troškovima života članova porodice/rodbine koji primaju novčane transfere ili promenu materijalnog stanja/prihoda lica koja primaju doznake. (20 posto respektivno).

Slika 18. Razlozi za promenu novčanog iznosa doznaka poslatih u poslednjih šest meseci

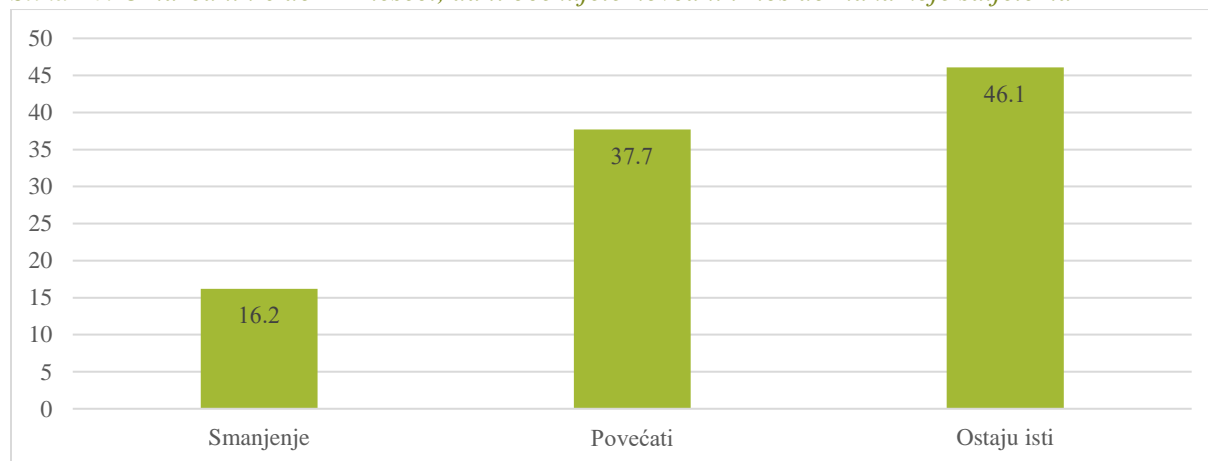
Kada se rastavljaju podaci za grupu ispitanika koji su ranije tvrdili da je iznos doznaka poslanih na Kosovo povećan u poslednjih šest meseci (pitanje 17), čini se da je glavni razlog promena troškova života ili materijalnog položaja članova porodice/rođaci koji su primaoci takvih sredstava.

Slika 19. Razlozi povećanja novčanog iznosa doznaka poslatih u poslednjih šest meseci

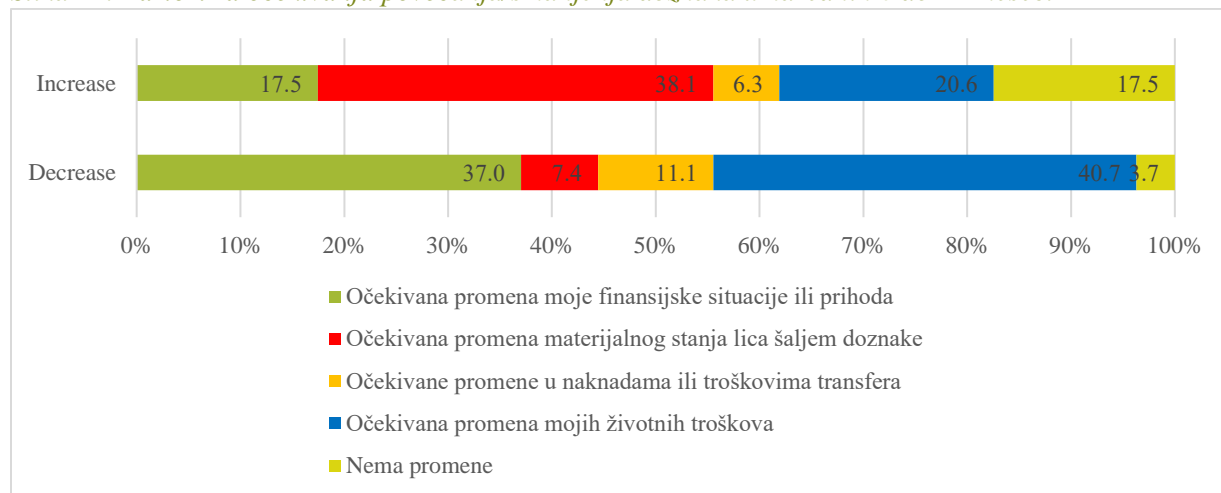
Oko 46 odsto ispitanika očekuje da će novčani iznos doznaka na Kosovo ostati isti u narednih 6-12 meseci, u poređenju sa 38 odsto koji veruje da će povećati iznos novca i 16 odsto koji su izjavili suprotno— da će se iznos zapravo smanjiti.

Slika 20. U narednih 6 do 12 meseci, da li očekujete novčani iznos doznaka koje šaljete na

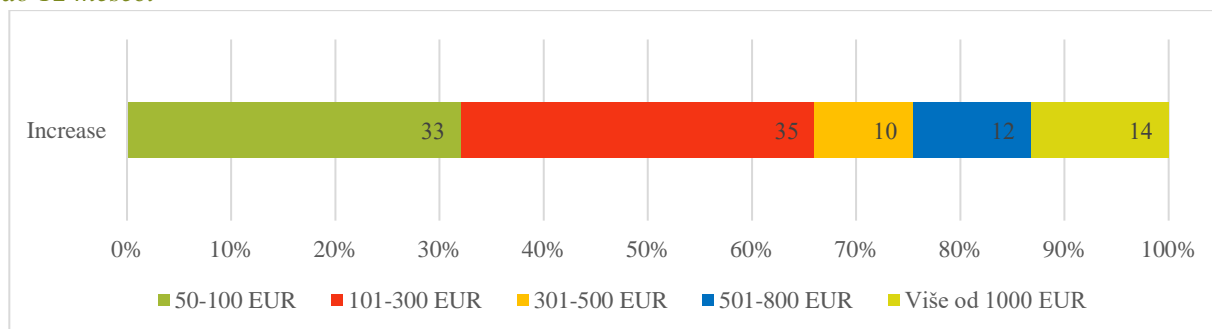
Za udeo ispitanika koji očekuju da bi novčani iznos doznaka mogao da se smanji u narednih 6 do 12 meseci, glavni razlozi su očekivana promena troškova života (41 odsto) i očekivana promena finansijske situacije ili prihoda (37 odsto). S druge strane, udeo ispitanika koji su tvrdili da bi se iznos doznaka mogao povećati u narednih 6 do 12 meseci izneo je da se kao glavni razlozi mogu očekivati promene u materijalnom stanju lica kojima šalju doznake (38 odsto) ili očekivana promena njihovih životnih troškova (21 odsto).

Slika 21. Razlozi za očekivanja povećanja/smanjenja doznaka u narednih 6 do 12 meseci

Oko 35 odsto ispitanika koji očekuju povećanje novčanog iznosa doznaka koje se šalju na Kosovo izjavilo je da će povećanje po transferu biti 101-300 evra, a zatim 33 odsto koji tvrdi da bi iznos mogao da poraste za 50-100 evra po transferu a 14 odsto je tvrdilo da bi iznos po transferu mogao porasti za više od 1,000 evra.

Slika 22. Iznos povećanja / smanjenja na osnovu očekivanja povećanja / smanjenja doznaka u narednih 6 do 12 meseci

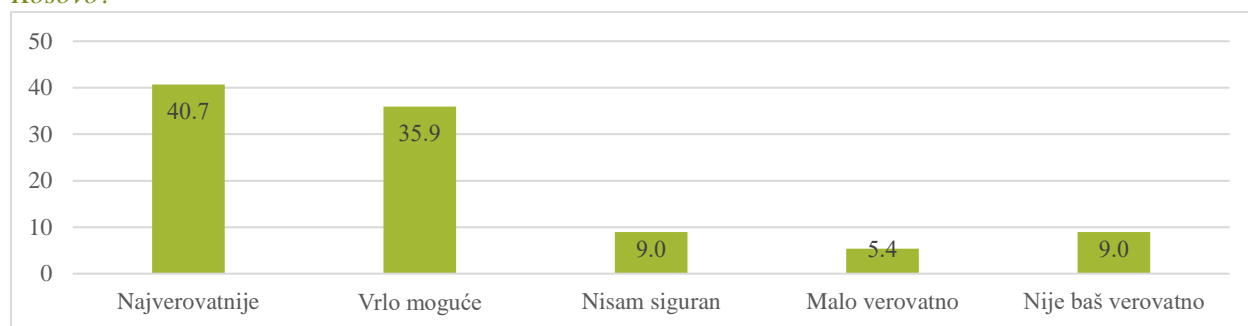

Doznake: Budući potencijalni uticaj spoljnih uslova

Na osnovu budućih očekivanja i dosadašnjih pitanja, od ispitanika je zatraženo da daju mišljenja o opštoj ekonomskoj i političkoj situaciji i njihovom uticaju na tržišne uslove i buduće tokove

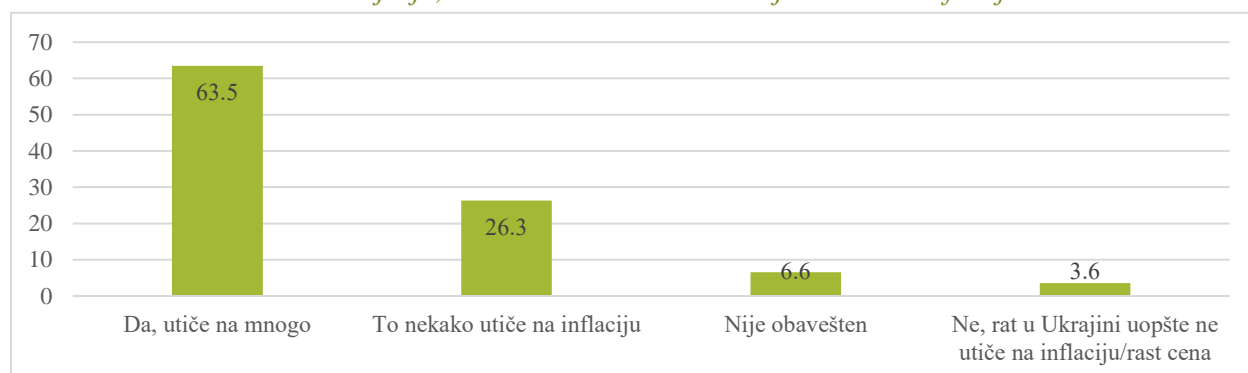
doznaka. Oko 41 odsto pošiljalaca doznaka iz ove ankete veruje da će inflacija najverovatnije uticati na doznake koje se šalju na Kosovo, a sledi ih 36 odsto koji veruje da će se to vrlo verovatno dogoditi. Nasuprot tome, oko 14 odsto ispitanika veruje da nije verovatno ili malo verovatno da će inflacija uticati na priliv doznaka koje šalju na Kosovo.

Slika 23. Koliko verovatno mislite da će inflacija/rast cena uticati na iznos doznaka koje šaljete na Kosovo?

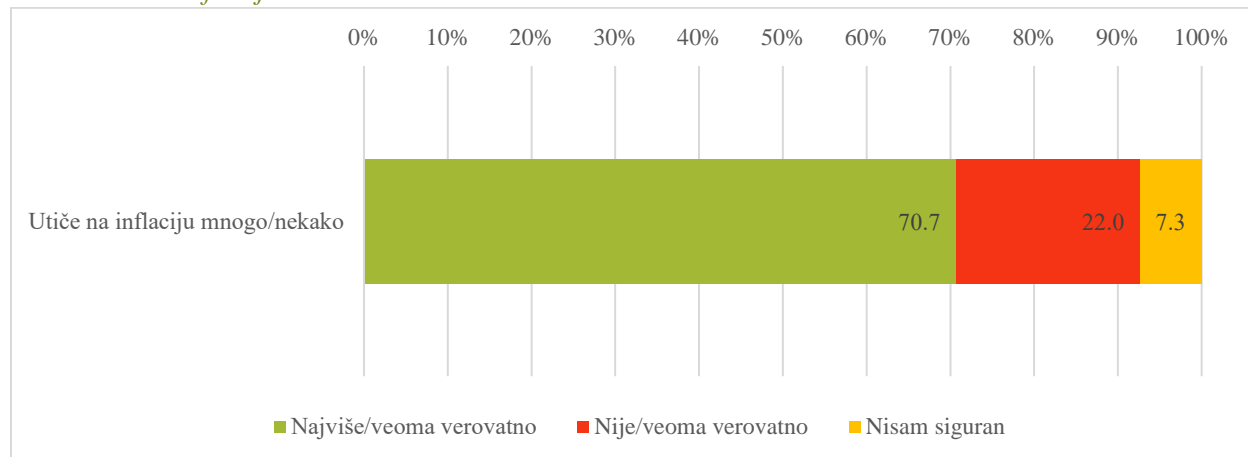
Na kraju, od ispitanika je zatraženo da daju mišljenja o tome da li veruju da rat u Ukrajini utiče na rast opštih cena/inflacije. Rezultati pokazuju da većina pošiljalaca doznaka iz ove ankete veruje da rat u Ukrajini u velikoj meri utiče na inflaciju/poskupljenje (64 odsto), oko četvrtine da nekako utiče (26 odsto), a manji deo je naveo da ne bude obavešten (7 odsto). Samo 4 odsto ispitanika ima različite stavove da rat uopšte ne utiče na inflaciju.

Slika 24. Po vašem ličnom mišljenju, koliko mislite da rat u Ukrajini utiče na inflaciju/rast cena?

Od grupe ispitanika koji su tvrdili da rat u Ukrajini dosta i nekako utiče na inflaciju, velika većina veruje da će inflacija uticati na količinu doznaka koje šalju na Kosovo, za razliku od oko 22 odsto ispitanika koji ne misle vrlo je verovatno da će inflacija uticati na iznos doznaka.

Slika 25. Mišljenja o uticaju inflacije na buduće doznake, s obzirom na odgovore da rat u Ukrajini mnogo utiče/nešto na inflaciju

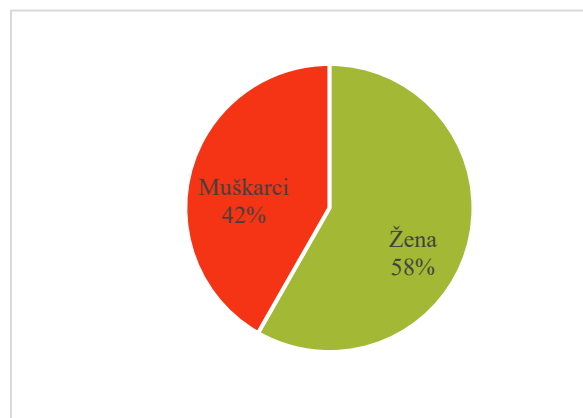

Anketa sa primaocima doznaka

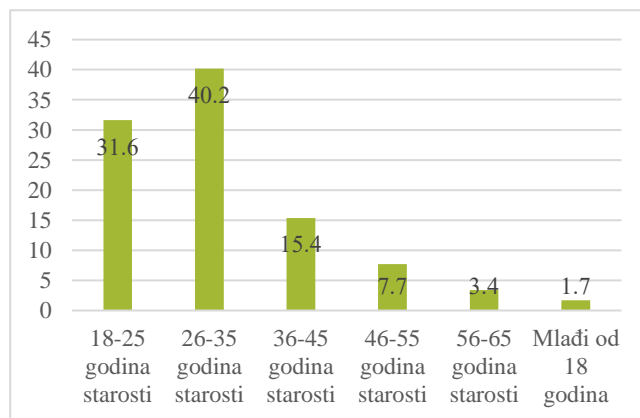
Demografske informacije

Uzorak za drugi deo studije čini 117 ispitanika – ljudi na Kosovu koji primaju doznake od članova porodice/rođaka u dijaspori. 58 odsto ispitanika za ovaj deo ankete bile su žene, a 42 odsto muškarci. Većina uzorka je navela da je 26-35 godina (40 procenata), zatim 18-25 godina (32 procenta) i 36-45 godina (15 procenata).

Slika 26. Pol

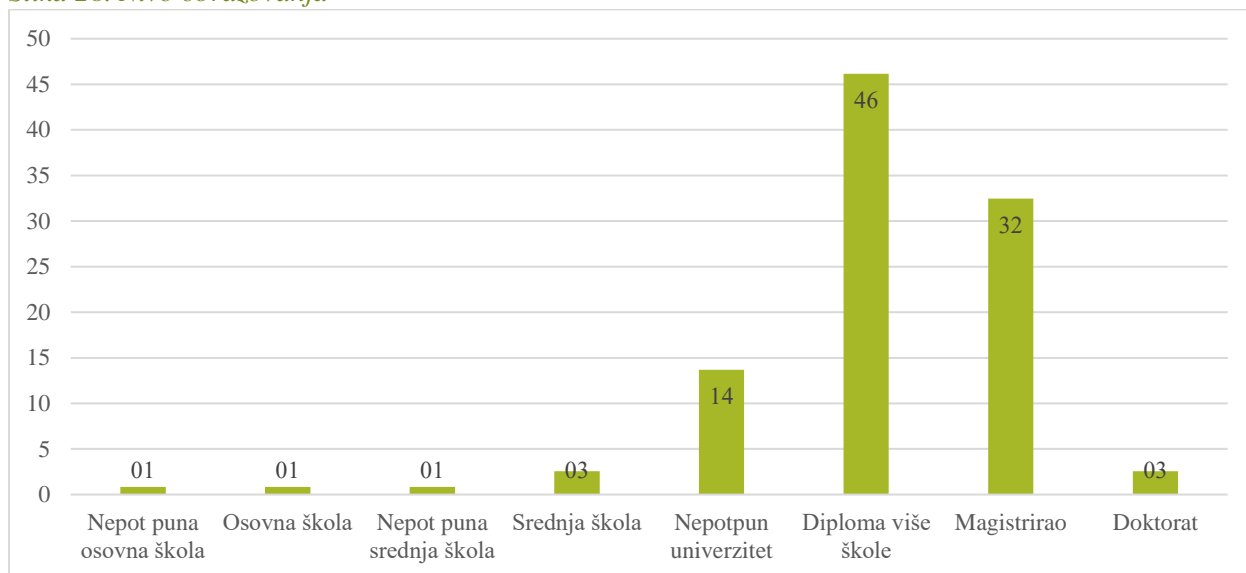

Slika 27. Starosna grup

Kada je u pitanju nivo obrazovanja, skoro polovina uzorka je prijavila da ima diplomu, zatim 33 odsto magistrirao i oko tri odsto najmanje doktorirao. Oko 14 posto uzorka prijavilo je da nije završilo osnovne studije.

Slika 28. Nivo obrazovanja

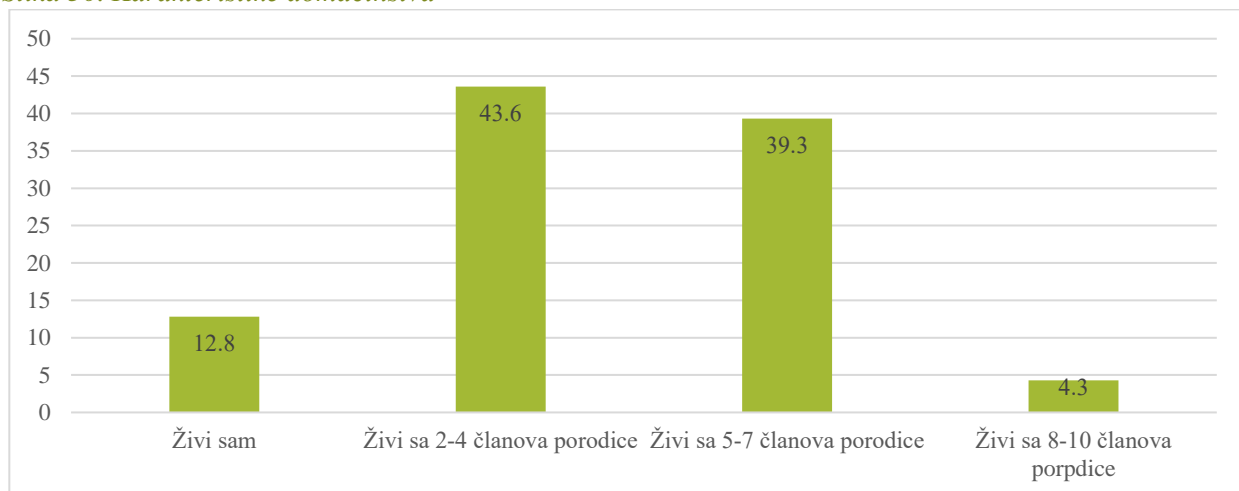
Većina primalaca doznaka u uzorku radi za privatna preduzeća, zatim 20 procenata radi u javnim institucijama i 16 procenata radi za nevladine organizacije sa sedištem na Kosovu. Oko 11 procenata ispitanika su samozaposleni/vlasnici preduzeća, a 15 procenata je izjavilo da je trenutno nezaposleno.

Slika 29. Profesionalno zanimanje

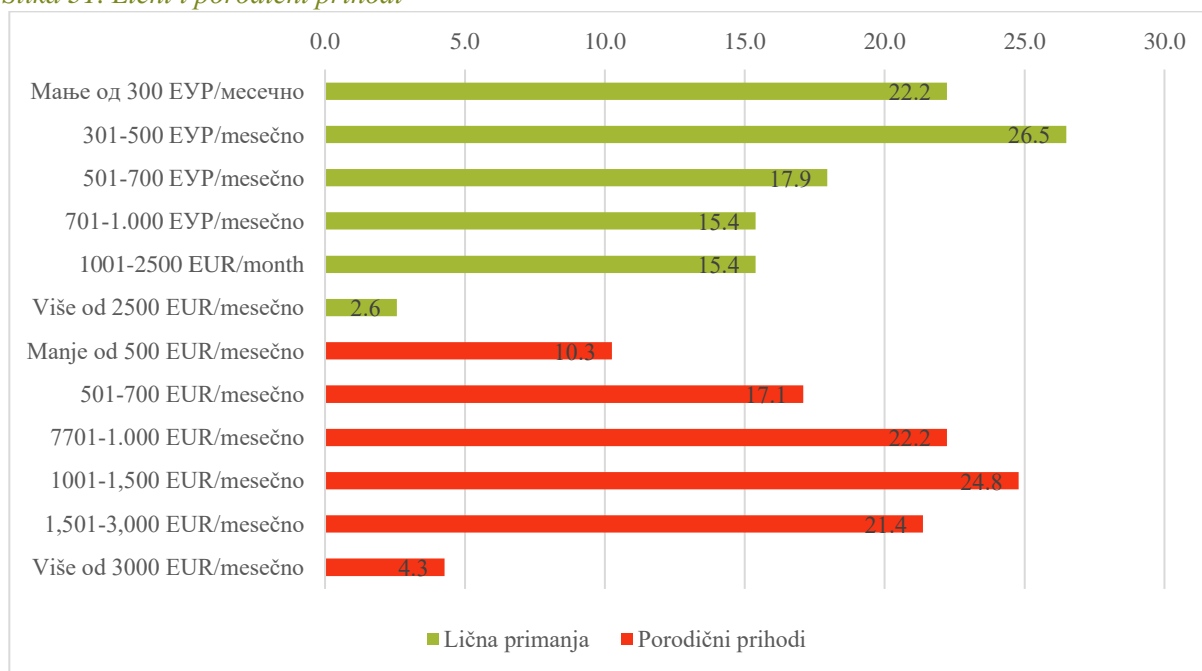
Gledajući karakteristike domaćinstva, većina ispitanika je izjavila da živi sa 2 do 4 člana porodice (44 procenata), a zatim 39 procenata koji žive sa 5 do 7 članova porodice. Oko 13 procenata ispitanika u ovoj anketi koji primaju doznake izjavilo je da žive sami.

Slika 30. Karakteristike domaćinstva

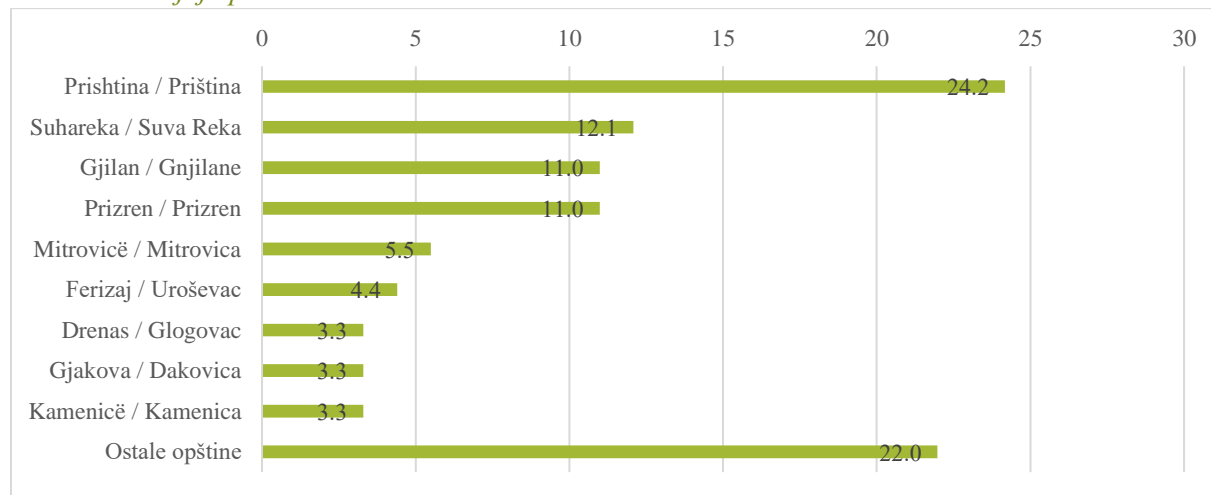
Pitajući o ličnim i porodičnim prihodima, isključujući doznake, oko četvrtine ispitanika iz ove ankete je prijavilo zaradu od 301-500 EUR/mesečno, a slede oni koji su prijavili prihod od 701-1,000 EUR/mesečno (15%). Međutim, oko 22 odsto prijavilo je prihod manji od 300 evra mesečno. Gledajući porodični prihod, oko četvrtine procenta ispitanika iz uzorka izjavilo je da imaju porodični prihod u rasponu od 1,001-1,500 EUR mesečno, a slede oni koji su izjavili da imaju porodični prihod od 701-1,000 EUR mesečno (22 procenta). Oko 10 odsto ispitanika izjavilo je da su njihovi porodični prihodi manji od 500 evra mesečno.

Slika 31. Lični i porodični prihodi

Otprilike četvrtina ispitanika živi u Prištini, zatim Suvoj Reci (12 procenata), Gnjilanu i Prizrenu (po 11 procenata), Mitrovici (5 procenata), Uroševcu (7 procenata) i ostalo u drugim opštinama.

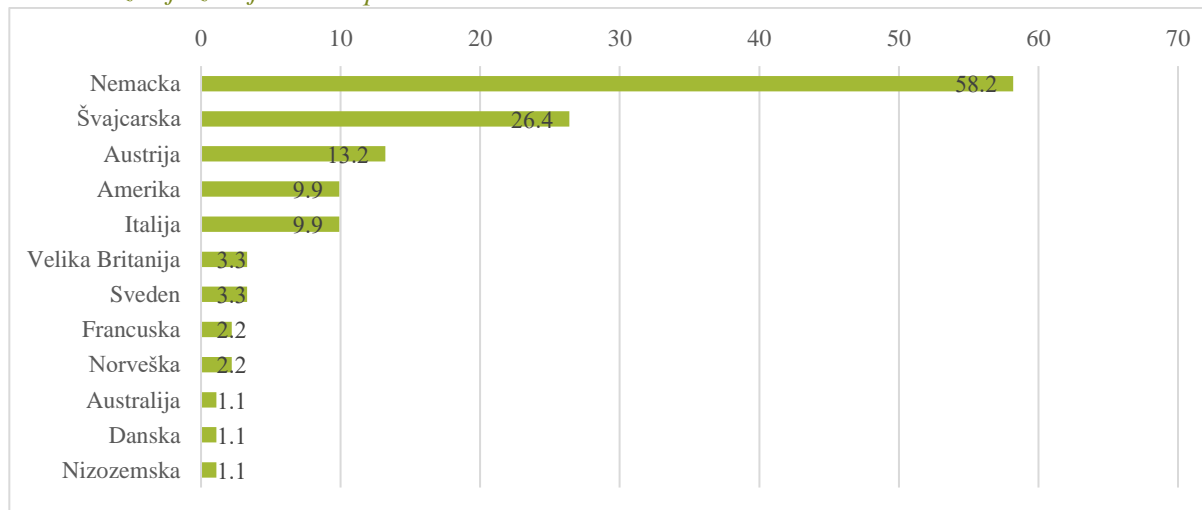
Slika 32. U kojoj opštini Kosova živite?

Doznake: Kanali, učestalost i korišćenje sredstava

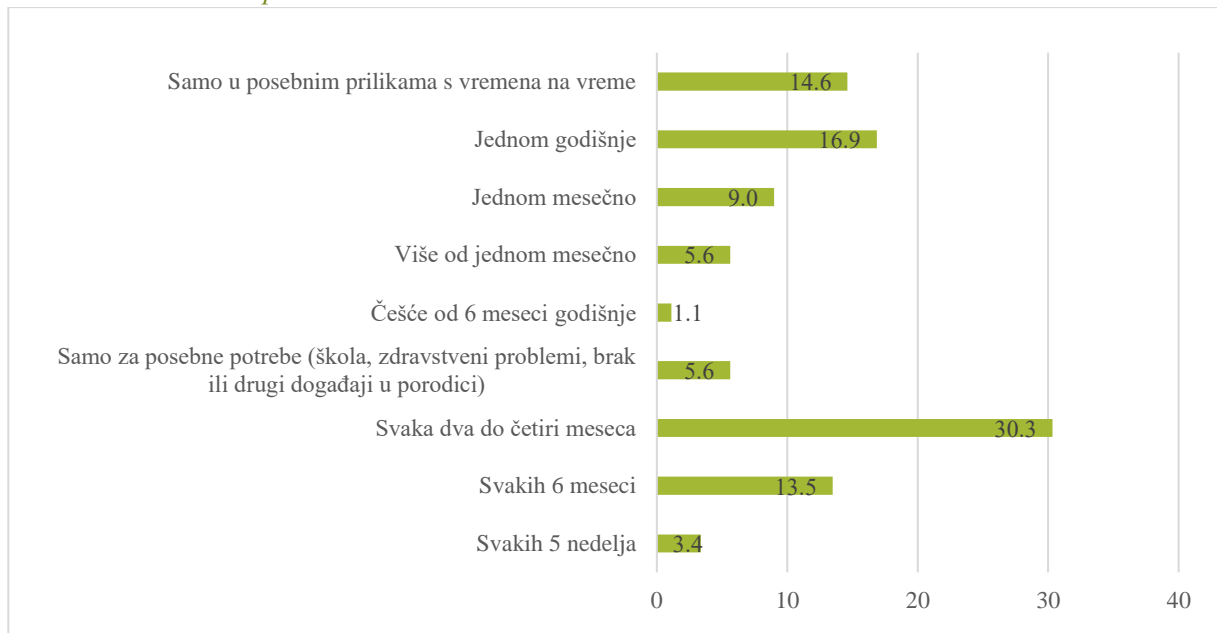
Doznake su veoma važan izvor prihoda za domaćinstva na Kosovu. Oko 40 odsto ispitanika izjavilo je da ne bi mogli da pokriju osnovne porodične potrebe u slučaju da ova sredstva ne budu obezbeđena. Ovaj deo izveštaja nudi više uvida u primljene doznake i buduće izazove. Većina primalaca doznaka u uzorku prima sredstva od članova porodice/rođaka koji žive u Nemačkoj (58 procenata), Švajcarskoj (26 procenata), Austriji (13 procenata), Sjedinjenim Državama i Ujedinjenom Kraljevstvu (po oko 10 procenata) i odmor iz drugih zemalja.

Slika 33. Iz koje zemlje obično primete doznake?

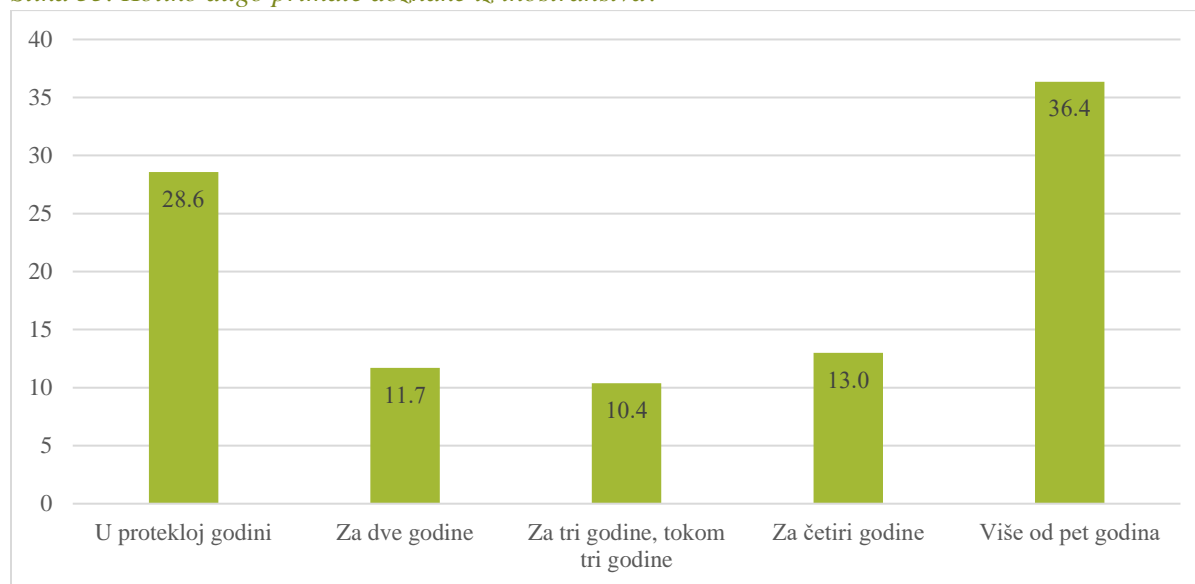
Oko trećine ispitanika je izjavilo da prima doznake svaka dva do četiri meseca, a oko 17 procenata je izjavilo da prima doznake jednom godišnje. Oko 15 procenata je izjavilo da prima takav dodatni prihod samo za posebne potrebe koje bi mogle nastati u porodici, a manji deo je prijavio da prima doznake svakih šest meseci.

Slika 34. Koliko često primete doznake?

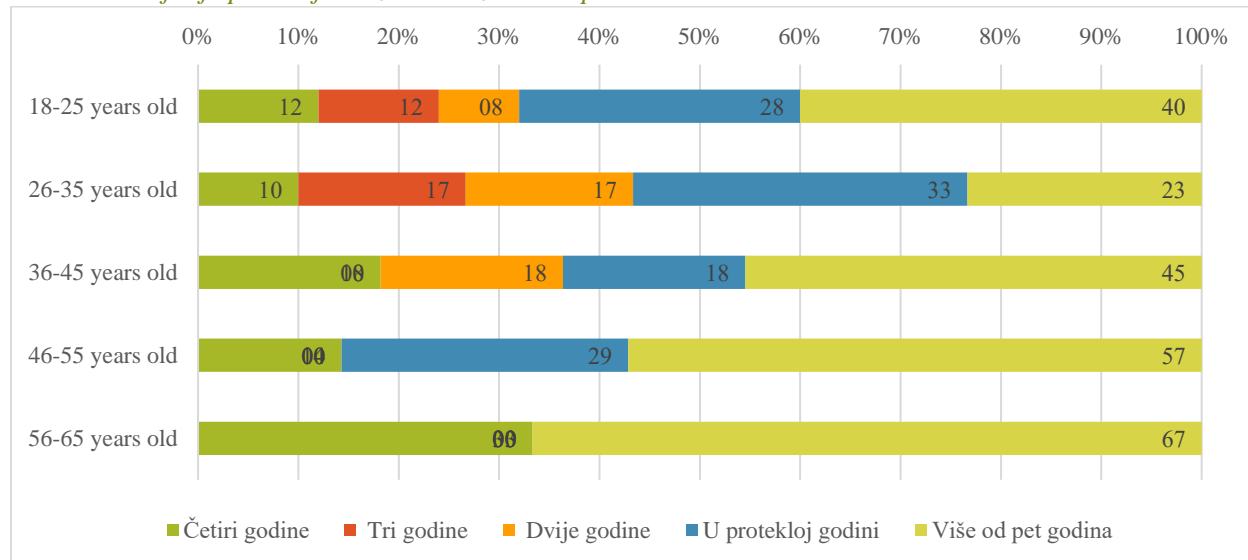
Više od 35 odsto ispitanika izjavilo je da prima doznake duže od pet godina, dok je 29 odsto odgovorilo da je primalo doznake samo u protekloj godini.

Slika 35. Koliko dugo primete doznake iz inostranstva?

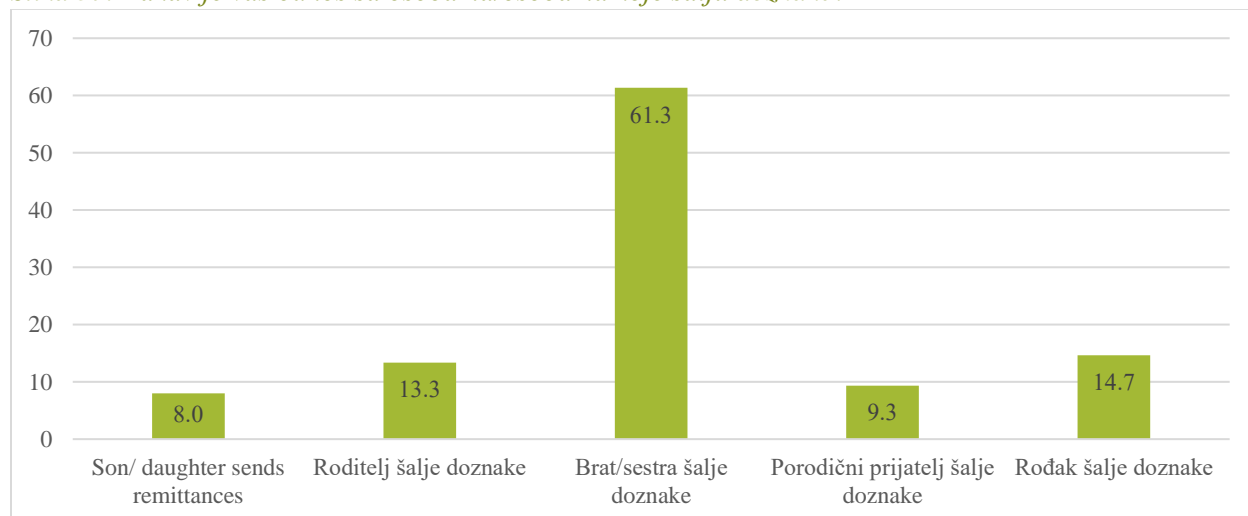
Dezagregirajući podatke po periodu primanja doznaka, rezultati pokazuju da veći udeo ispitanika u starosnoj grupi od 36-45 godina, 46-55 godina i 56-65 godina prima doznake već duže od pet godina. Značajan deo ispitanika je počeo da prima doznake tokom prošle godine, posebno u starosnoj grupi od 26 do 35 godina.

Slika 36. Trajanje primanja doznaka razvrstano prema starosti

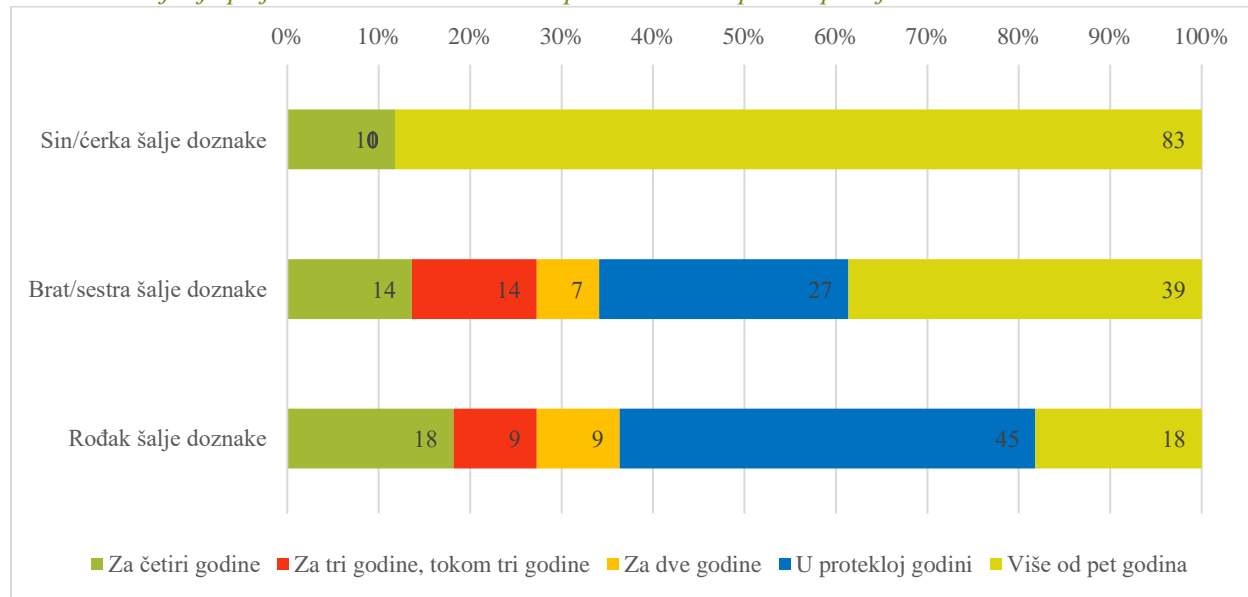
Oko polovine ispitanika je tvrdilo da prima doznake samo od jedne osobe, dok je druga polovina tvrdila da prima doznake od dve ili više osoba koje žive u dijaspori. U većini slučajeva, ispitanici su tvrdili da obično primaju doznake od svog brata ili sestre koji borave u inostranstvu (61 procenat), a zatim slede rođaci koji žive u dijaspori (15 procenata) i od roditelja (13 procenata). Prosečan iznos transfera novca je 557 evra, u rasponu od 10 do 10,000 evra.

Slika 37. Kakav je vaš odnos sa osobama/osobama koje šalju doznake?

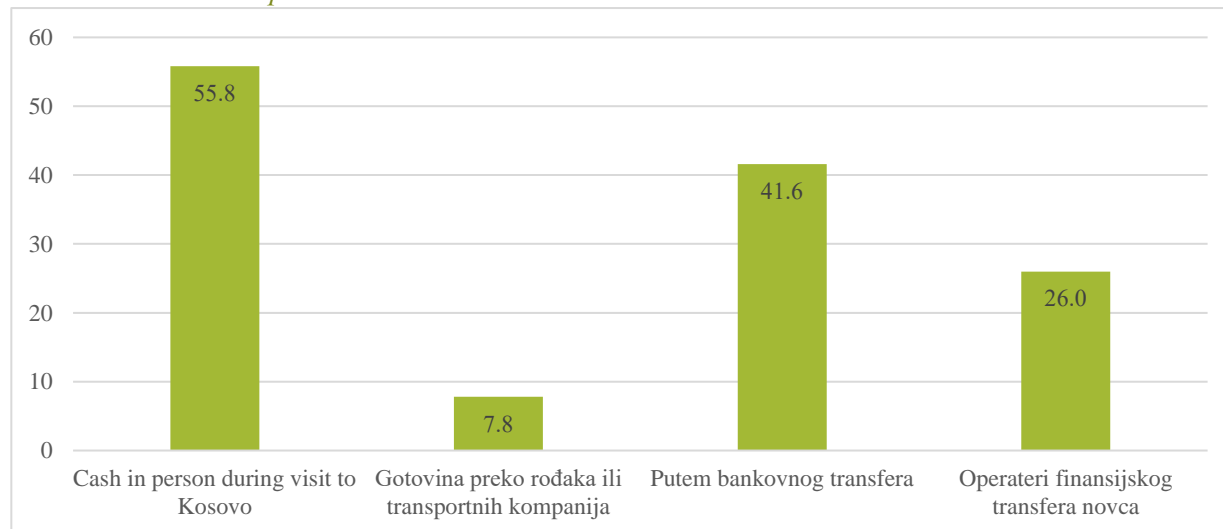
Oko 39 odsto ispitanika koji su tvrdili da njihova braća i sestre šalju doznake izjavilo je da ova sredstva primaju duže od pet godina, dok je 27 odsto ispitanika počelo da prima doznake u poslednjih godinu dana. Trajanje doznaka za ispitanike koji primaju sredstva od rođaka je kraće u poređenju.

Slika 38. Trajanje prijema doznaka razvrstano prema odnosu prema pošiljaocu doznaka

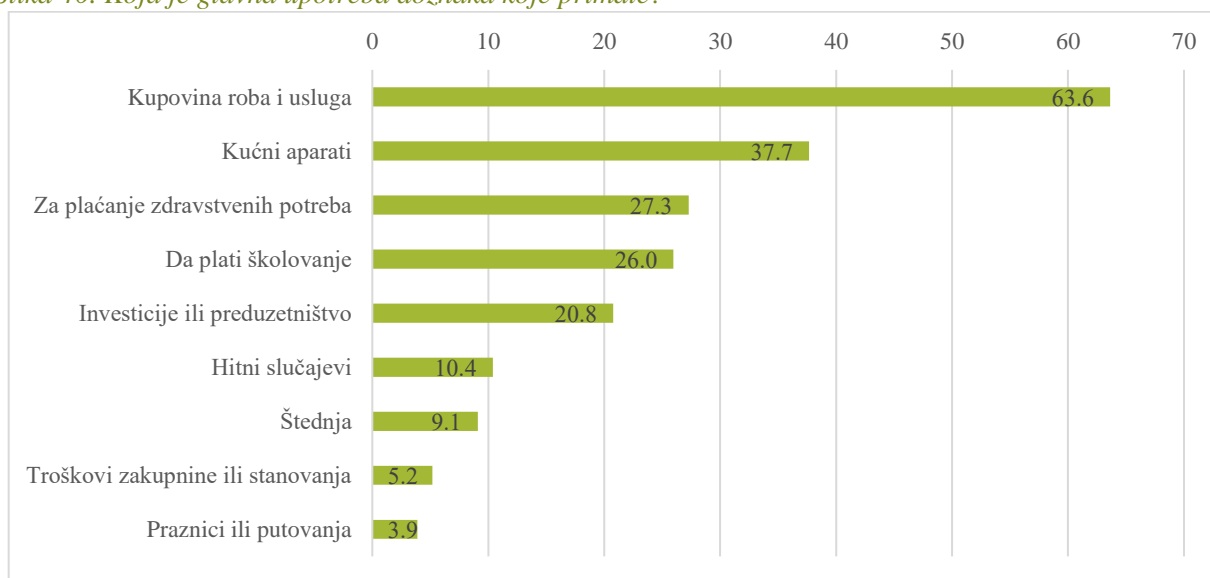
Dve od najčešće biranih metoda za primanje novčanih transfera koje su prijavljene bile su gotovina lično tokom kućne posete člana porodice (56 procenata) i bankovni transferi (42 procenta). Oko 26 odsto ispitanika tvrdi da koristi operatere za finansijski transfer novca za primanje sredstava iz inostranstva, a manje od 10 odsto prima gotovinu preko drugih rođaka ili transportnih kompanija.

Slika 39. Kako obično primete ova sredstva?

Oko 87 odsto ispitanika tvrdi da su doznake veoma važne za pokrivanje troškova i porodičnih potreba u njihovim domaćinstvima. U većini slučajeva, doznake se koriste za kupovinu dobara i usluga (64 odsto), kupovinu kućnih aparata (38 odsto), plaćanje zdravstvenih potreba (27 odsto) i obrazovanja (26 odsto), ulaganja/preduzetništva (21 odsto) i druge potrebe, hitne slučajeve ili uštedu za buduće troškove.

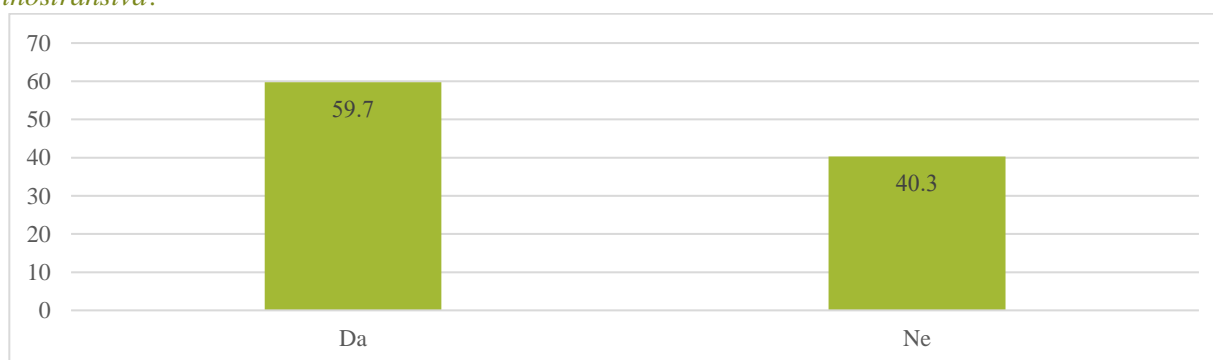
Slika 40. Koja je glavna upotreba doznaka koje primete?

Doznake: Buduća očekivanja zasnovana na spoljnim uslovima

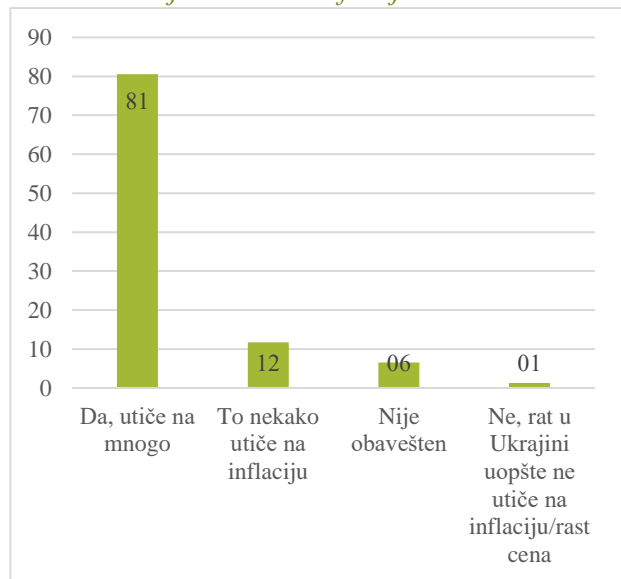
Većina primalaca doznaka u studiji ne očekuje nikakve promene u narednih 6 do 12 meseci u pogledu sredstava dobijenih iz inostranstva. Međutim, oko 40 odsto ispitanika smatra da potencijalna promena materijalne situacije člana porodice/rođaka koji šalje doznake može uticati na iznos primljenih sredstava. Slično tome, očekivane promene u troškovima života osobe koja šalje doznake takođe bi uticale na tokove.

Slika 41. Da li očekujete da ćete u narednih 6 do 12 meseci dobiti isti novčani iznos doznaka iz inostranstva?

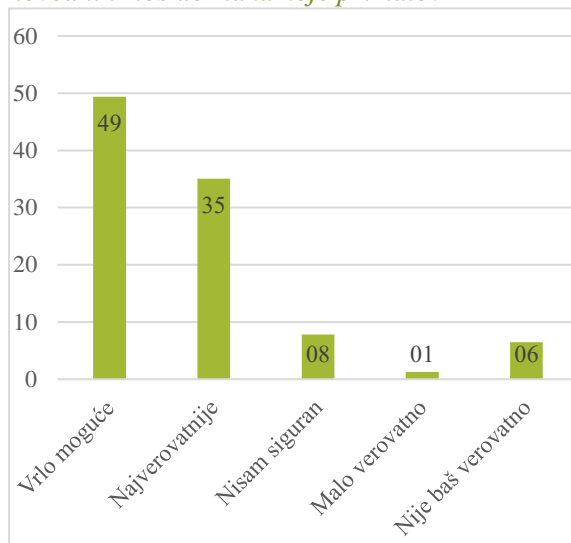

Gotovo svi ispitanici smatraju da rat u Ukrajini utiče na inflaciju i povećanje cena. Shodno tome, oko 85 procenata ispitanika veruje da će inflacija uticati na novčani iznos doznaka koje obično primaju, za razliku od oko 8 procenata koji to ne vide kao verovatno/vrlo verovatno.

Slika 42. Po Vašem ličnom mišljenju, koliko mislite da rat u Ukrajini utiče na inflaciju/rast cena?

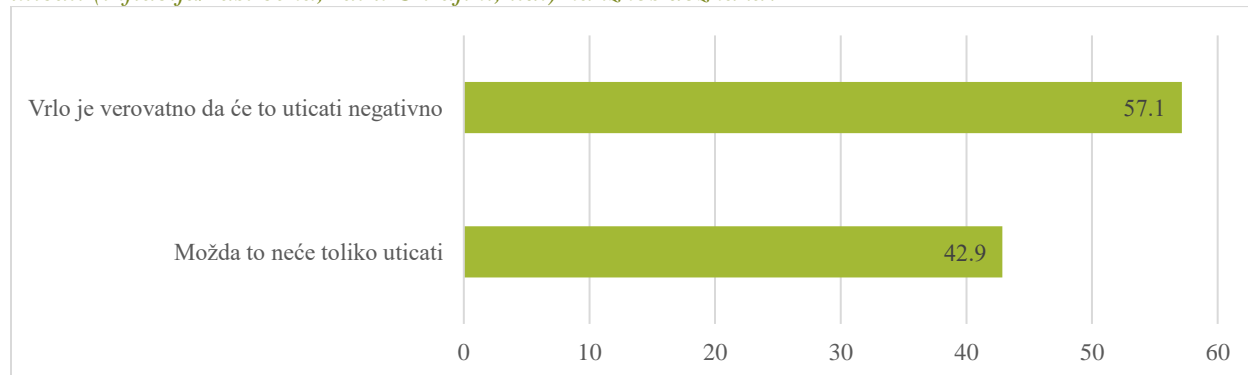

Slika 43. Koliko verovatno mislite da će inflacija/rast cena opšte potrošnje uticati na novčani iznos doznaka koje primate?

Kada je u pitanju aktuelna ekonomska i politička situacija nastala kao rezultat rata u Ukrajini, stavovi su donekle podeljeni. Dok oko 43 odsto veruje da ovi spoljni faktori možda neće imati veliki uticaj na novčani iznos doznaka koje obično primaju iz inostranstva, više od polovine ima suprotne stavove i veruje da će takvi događaji imati negativan efekat.

Slika 44. Na osnovu trenutne ekonomske i političke situacije, koliko je verovatno da će spoljni faktori uticati (inflacija/rast cena, rat u Ukrajini, itd.) na iznos doznaka?

Preporuke

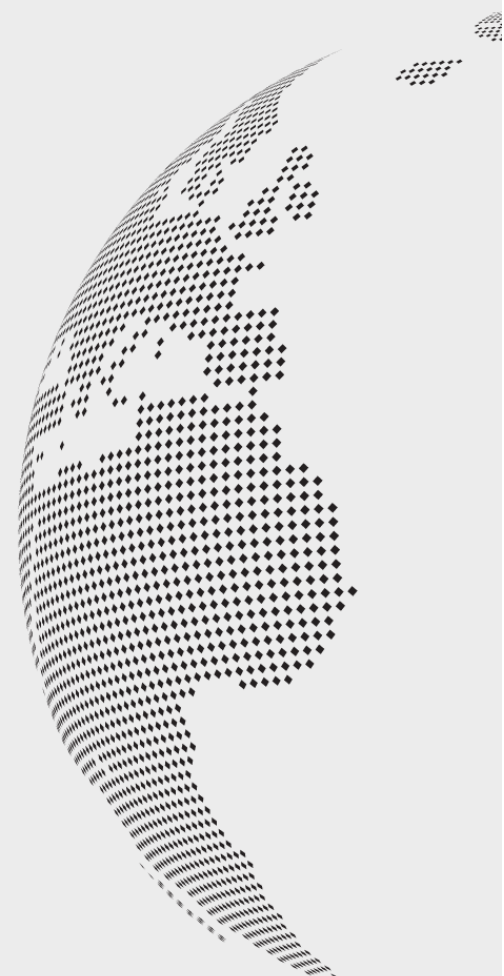
Ova studija otkriva nekoliko zanimljivih nalaza koje može dalje razraditi niz institucionalnih tela kako bi se poboljšao angažman dijaspora na Kosovu i takođe ublažilo potencijalno smanjenje doznaka.

- **Smanjenje troškova transfera novca** - Tokovi doznaka su važna komponenta tekućeg računa na Kosovu. Ova studija otkriva da je za pošiljaoce doznaka važno da sredstva kanališu brzim i jeftinijim metodama transfera novca. Bolja saradnja između centralnih institucija i finansijskih institucija kako bi se poboljšala i učinila dostupnijim prekogranična plaćanja i poboljšao integritet sistema transfera novca pomogla bi povećanju učestalosti takvih tokova. To bi zahtevalo reforme politike i tehnička poboljšanja koja bi imala za cilj da olakšaju transfer sredstava iz dijaspora na Kosovo.
- **Stvaranje investicionih mogućnosti za dijasporu** - Ova studija se fokusirala na tokove doznaka, odnosno finansijskih sredstava koja se obezbeđuju članovima porodice, bez ulaganja. Rezultati su pokazali da se većina ovih sredstava koristi za potrošnju dobara i usluga. Zajednice dijaspora mogu biti korisna snaga za razvoj u matičnim zemljama kroz izgradnju kapitala i stoga podsticanje otvaranja radnih mesta, produktivnosti i većeg rasta. Postoji potreba za saradnjom između institucionalnih organa kako bi se privukao angažman dijaspora u smislu kapitalnih investicija. Ovo se može postići ublažavanjem zakonskih barijera i ograničenja protoka kapitala sa kojima se suočavaju pripadnici dijaspora kada, na primer, kupuju sopstvenu imovinu i ulažu u poslovne prilike.
 - *Uvođenje novih finansijskih mehanizama za kanalisanje finansijskog kapitala dijaspora u investicije*

Privlačenje investicija iz dijaspora ne znači samo organizovanje konferencija ili promociju mogućnosti na terenu. Uvođenje novih finansijskih mehanizama kao što su obveznice (dužničke hartije od vrednosti) ili garantovanje rizičnog kapitala ili fondova privatnog kapitala ima potencijal da dodatno podstakne ulaganja dijaspora. Uvođenje obveznica dijaspora predstavlja važan korak u ovom pravcu. Ipak, ima prostora i mogućnosti da se kapitalom iz dijaspora podrži razvoj privatnih investicionih fondova. Međutim, važno je da pored fokusa na celom Kosovu postoji i veza sa lokalnim nivoom i opštinama jer su im takođe potrebne investicije za povećanje prosperiteta.
- **Know-How i prenos veština** - Nivo obrazovanja za više od polovine pošiljalaca doznaka u ovoj anketi bio je univerzitetski i viši. Štaviše, 17 procenata su vlasnici preduzeća, a oko 48

procenata je izjavilo da radi u privatnim preduzećima u inostranstvu. Uloga dijaspore u razvoju prevazilazi doznake i investicije zbog njihovih profesionalnih i tehničkih veština koje bi mogle da budu vredan doprinos Kosovu. Ovo predstavlja potrebu za razvojem multifunkcionalne platforme na Kosovu kako bi se stvorile mogućnosti za prenos znanja i tehničkih veština kroz različite programe koji bi podstakli članove dijaspore da daju doprinos. Trenutno postoji nedostatak profesionalnog angažovanja dijaspore u različitim sektorima na Kosovu, kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita i preduzetništvo. Trebalo bi podržati i inicijative nevladinih organizacija u stvaranju više ovakvih programa koji bi omogućili transfer znanja i veština dijaspore.

- **Ublažavanje potencijalnog smanjenja doznaka usled krize** – Čini se da postoji neusklađenost u očekivanjima budućih doznaka između pošiljaoca i primaoca. U studiji, 22% primaoca ima lični prihod ispod 300 EUR/mesečno, a 10% ima porodični prihod manji od 500 EUR/mesečno. Sa uporedivo visokim obrazovanjem među ispitanicima koji su primaoci doznaka u ovom izveštaju, ovo je samo vrh ledenog brega. Ispitanici očekuju da će rat u Ukrajini i inflacija uticati na to koliko šalju/primaju. Pošto su porodice koje žive blizu granice siromaštva potencijalno negativno pogođene, mora se sprovesti istraga o merama ublažavanja da bi se odgovorilo na ekonomski uticaj

Kosovska Dijaspora i Njena Uloga U Višestrukim Krizama

Mart 2023